תנ״ך · אחרונים · מצודת דוד · כתובים

מצודת דוד על דברי הימים א

רבי דוד אלטשולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מצודת דוד על דברי הימים א

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-דוד-על-דברי-הימים-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 8
פרק ד 10
פרק ה 14
פרק ו 17
פרק ז 20
פרק ח 23
פרק ט 25
פרק י 30
פרק יא 31
פרק יב 35
פרק יג 38
פרק יד 40
פרק טו 41
פרק טז 43
פרק יז 47
פרק יח 50
פרק יט 51
פרק כ 53
פרק כא 53
פרק כב 56
פרק כג 58
פרק כד 60
פרק כה 62
פרק כו 64
פרק כז 67
פרק כח 70
פרק כט 73

פרק א

פסוק א
אדם שת אנוש. כאלו אמר הראשון אדם יולד והוא הוליד את שת ושת את אנוש וכן עד נח ולא ראה להזכיר שאר התולדות על כי כולם ספו תמו במי המבול ולא נשאר מהם זרע ע"פ האדמה:

פסוק ד
נח שם. כאלו אמר נח הוליד את שם ואת וכו':

פסוק ה
בני יפת. לפי שעיקר הספור הוא בעבור אברהם וזרע ישראל הבאים משם ויאריך בהם הספור לזה הניח מלהזכיר את בני שם עד לאחרונה אבל בני יפת ובני חם הספור בהם מעט לזה הקדימם בראשונה ופסק מהם:

פסוק י
ואת נמרוד. לפי שהיה החשוב מכל בני כוש לזה חשבו לעצמו ולא עם יתר בניו:
הוא החל וגו'. כי עד ימיו היו כל בני אדם שוים ולא התגבר מי מהם למשול על חברו ונמרוד התחיל להתגבר ולמשול בארץ:

פסוק יב
אשר יצאו משם פלשתים. ר"ל מבני כסלוחים באה האומה של פלשתים:
ואת כפתורים. חוזר הוא על מצרים שהוא ילד את כפתורים:

פסוק יז
עוץ וחול וכו'. אלו הד' היו בני ארם ולקצר חשבם בבני שם כי בני בנים הם כבנים:

פסוק יט
נפלגה הארץ. בני הארץ נפרדו זה מזה ע"פ כל האדמה:

פסוק כד
שם ארפכשד וכו'. כאומר העולה מזה ששם ילד את ארפכשד והוא ילד את שלח וכו' עד שנולד אברהם:

פסוק כז
הוא אברהם. הוא הנקרא אחר זה בשם אברהם ע"ש אב המון גוים כמ"ש בתורה:

פסוק לב
ילדה. כמו אשר ילדה:

פסוק לג
כל אלה בני קטורה. כי בני בנים הם כבנים:

פסוק לו
ותמנע. כאלו אמר ותמנע היתה לו לפילגש ואת עמלק ילדה לו וכן נאמר בתורה ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו ותלד לאליפז את עמלק (בראשית ל"ו:י"ב):

פסוק לח
ובני שעיר. לא היה שעיר מבני עשו והזכירו בעבור תמני בת אשתו שהיתה פילגש לאליפז בן עשו:

פסוק לט
ואחות לוטן תמנע. אחותו מן האם ולא היתה בת שעיר אביו כי אליפז בא על אשת שעיר וילדה לו את תמנע ונעשית פילגשו:

פסוק מג
לפני מלך מלך וכו'. עד לא עמדו מלכים בישראל:
בלע. ר"ל המלך הראשון היה בלע:

פסוק מו
המכה את מדין וכו'. כשבאו להלחם על מואב בא הוא לעזרת מואב והכה את מדין:

פסוק נ
בת מי זהב. מטרד היתה בת מי זהב והוא שם אדם:

פסוק נא
ויהיו אלופי אדום. אחר שמת הדד פסקה מהם המלכות והנהיגו עצמן ע"פ אלופים:

פרק ב

פסוק ג
בני יהודה. לכבוד דוד מייחס את שבט יהודה בראשונה:
רע בעיני ה'. כי חטא לו ולזה המיתו עד לא השלים ימיו:

פסוק ז
ובני כרמי. כרמי היה בן זבדי והוא זמרי בן זרח ואף שאחד היה אמר ובני כי כן דרך ל' המקרא כמו ובני דן חושים (בראשית מ"ו:כ"ג) ורבים כמוהו:
עכר. הוא עכן וקראו לגנאי כאמור כי היה עוכר ישראל בדבר אשר מעל בחרם בימי יהושע ועי"ז נס ישראל לפני האויב ונפלו בחרב:

פסוק י
ורם הוליד. מפני כבוד דוד הקדים לספר יחוסו עד לא הזכיר בני ירחמאל הבכור:

פסוק טו
דויד השביעי. ולא זכר השמיני שהוא אליהו, שהקימו דוד לנגיד על יהודה ויתכן לומר שאליהו היה מאשה אחרת צרויה ואביגיל היו אחיות לשבעת האחים רק מן האם ולא מן האב ואם יחשוב עמהם גם את אליהו אז לא היה יכול לומר ואחיותיהם צרויה ואביגיל כי לאליהו לא היו אחיות לא מן האב ולא מן האם וכמ"ש (בש"ב) אולם רז"ל לא אמרו כן:

פסוק יח
וכלב בן חצרון. מפני כבוד כלב שהיה נשיא הקדים גם אותו לירחמאל הבכור הוליד את עזובה אשה. הוליד בנים מן עזובה אשתו ומן יריעות וכן כצאתי את העיר (שמות ט':כ"ט) ומשפטו מן העיר:
ואלה בניה. של האחת, והיא עזובה:

פסוק כא
ואחר. ר"ל אחר שנולד לו שלשת הבנים האמורים למעלה:
אבי גלעד. על כי גלעד היה חשוב וידוע לזה יחס את מכיר אחר בנו וכמוהו רבים:

פסוק כב
ויהי לו. ארז"ל שלקח אשה מארץ הגלעד וממנה ירש הערים האלה ואין זה יאיר הכתוב בתורה:

פסוק כג
את חות יאיר. על כי יאיר בן מנשה המוזכר בתורה קרא לעריו חות יאיר לזה קרא גם הוא לעריו חות יאיר כי היה שמו כשמו ועריו מרובות וכמו יאיר הגלעדי השופט המוזכר בשופטי' שהיו לבניו שלשים עירים וקראם ג"כ חות יאיר בעבור זה מאתם. ר"ל לאחר מות יאיר לקחו מבניו:
את קנת. עם קנת ועם בנותיה שהיו בהמחוז ההוא ששים עיר:
כל אלה בני מכיר. תחסר הלמ"ד כאלו אמר כל הששים הערים האלה היו לבני מכיר:

פסוק כד
ואחר מות חצרון. ר"ל אחר שמת חצרון בעת שלקח כלב בנו את אפרת אז אשת חצרון ששמה אביה ילדה לו את אשחור:
אבי תקוע. שר של תקוע והוא שם עיר, ור"ל כל אנשי תקוע היו בניו וזרעו וכן בכל מקום שנזכר לשון אבי על עיר:

פסוק כו
אשה אחרת. מלבד אם בניו האמורים למעלה:
היא אם אונם. על כי אונם היה חשוב וידוע לזה ייחס אמו אחריו

פסוק לב
לא בנים. בלא בנים:

פסוק לד
ולא היה לששן בנים. כי בנו אחלי מת בחייו ולא השאיר זרע:

פסוק מב
ובני כלב. עם שכבר התחיל לספר מזרע כלב פסק בו וחזר לספר מזרע ירחמאל אחיו ועתה חזר לספר עוד מזרע כלב וכן דרך הספר הזה לספר קצת ולהפסיק בספור אחר ולחזור לספור הראשון:
מישע בכורו. אולי הנזכרים למעלה היו חשובים ממנו ולזה הקדימם:
ובני מרשה. תחסר מלת זיף וכאלו אמר ובני זיף מרשה וכו' ולפי שזה עתה הזכיר זיף סמך על המבין:

פסוק מז
ובני יהדי. הוא אחד מבני עיפה פילגש כלב הנזכר למעלה ושתי שמות היה לו:

פסוק מח
ילד שבר. רצה לומר כלב ילד ממנה את שבר וכו':

פסוק מט
ותלד שעף. ר"ל שעף וכו' הוליד את אשתו את שוא שהיה שר על מכבנה ועל גבעא, או ר"ל אנשי הערים ההם היו מזרעו:

פסוק נ
כלב בן חור. למעלה אמר שחור בן כלב הוליד את אורי ואמר עתה שעוד היה בן לחור ושמו כלב ואלה הם בניו:
בכור אפרתה. חור היה בכור לאמו ולא לאביו כי מישע היה שם בכורו:

פסוק נב
הרואה חצי המנחות. שם האחד הרואה ושם האחד חצי המנוחות ואין לתמוה על צרוף שמות בני אדם שידמה ענין ודוגמתו גדלתי ורוממתי עזר (לקמן כ"ה) שידמה ענין והם שמות בני אדם:

פסוק נג
קרית יערים. יושבי קרית יערים:
מאלה. מן הבנים משפחות האלה יצאו יושבי צרעה ואשתאול והם שתי עיירות מנחלת יהודה:

פסוק נד
בית לחם. אנשי בית לחם היו מבניו וגם אנשי נטופה:
עטרות וכו'. הם שמות מקומות או משפחות:

פסוק נה
ומשפחות סופרים. גם מבניו היו משפחות הסופרים וחכמים סיעת יעבץ אשר ישבו עמו ועסקו בתורה והיו טפלים לו וכמ"ש ויהי יעבץ נכבד מאחיו (לקמן ד'):
תרעתים וכו'. הם שמות משפחות הסופרים:
המה הקינים. המשפחות האלה היו נקראים בשם כולל קינים:
הבאים מחמת. ר"ל יוצאי ירך איש אשר שמו חמת שהיה אבי בית רכב:

פרק ג

פסוק ב
לאבשלום. את אבשלום והלמ"ד הוא במקום את וכן הרגו לאבנר (ש"ב ג):

פסוק ג
אשתו. מוסב על כולן לומר כל אחת היתה אשתו לא פילגש:

פסוק ה
שמעא. לא מנאם כסדר תולדותם כי שלמה היה הראשון:

פסוק ז
ונוגה. בש"ב לא הזכיר נוגה גם לא אליפלט השני ואולי מתו בקטנותם:

פסוק ט
כל בני דויד. אלה כל בני דוד מן הנשים:
ותמר. ר"ל ומלבד תמר אחותם:

פסוק י
אביה בנו. של רחבעם וכן מונה והולך המלכים זה אח"ז:

פסוק יב
עזריה. הוא עוזיה המלך:

פסוק טו
הבכור יוחנן. הוא יואחז הנזכר (במ"ב) ועם כי יהויקים היה גדול ממנו קראו בכור על כי היה בכור למלכות שמלך קודם יהויקים כמ"ש (במ"ב):
שלום. ארז"ל שהוא צדקיה הנזכר וקראו גם רביעי ע"ש שהי' הרביעי למלכות כי יכניה בן יהויקים מלך לפניו:

פסוק טז
צדקיה בנו. אין זה צדקיה המלך כי זה הי' בן יכניה וצדקיהו המלך הי' דודו בן יאשיהו:

פסוק יז
ובני יכניה. מלבד צדקיהו הנזכר:
שאלתיאל בנו. בן אסר היה:

פסוק יח
ומלכירם וכו'. בני שאלתיאל היו ולקצר סמך על המבין שזוכר את הבנים סמוך לאביהם:

פסוק יט
ובני פדיה זרובבל. ומה שנאמר במקומות אחרים זרובבל בן שאלתיאל כי בני בנים הם כבנים:
ובן זרובבל. כמו ובני זרובבל ורבים כמוהו:

פסוק כ
יושב חסד. הוא שם אחד:
חמש. הם האמורים במקרא זה ואולי הראשונים היו מאשה אחרת ולזה לא כללם יחד:

פסוק כא
בני רפיה. רצה לומר בן ישעיה היה ובן רפיה היה ארנון וכו' ולקצר סמך על המבין ובני הוא כמו בן וכמוהו רבים:

פסוק כב
ששה. אינם אלא חמשה אלא אשתו היתה מעוברת וראה ברה"ק שתלד בן זכר ודוגמתו נאמר בני ידותון וכו' ששה (לקמן כה) ואינו חושב כ"א חמשה, או שהוא חוזר על שכניה לומר לשכניה נולדו ששה וחושב הבן עם בני הבן:

פרק ד

פסוק א
בני יהודה וכו'. בא להשלים יחוס בני יהודה ובדרך קצרה מזכיר שוב מי מבניו ובני בניו והם פרץ בן יהודה וחצרון בנו וכרמי בן זמרי בן זרח בן יהודה וחור בן כלב בן חצרון ושובל בן כלב בן חור:

פסוק ב
וראיה. הוא הרואה האמור למעלה:
אלה משפחות הצרעתי. האמור למעלה שיצאו מבני שובל:

פסוק ג
ואלה. מוסב על המקרא שלאחריו שאמר אלה בני חור וכו' ואמר מלבד בני חור הנזכרים למעלה הנה גם אלה היו בניו והם אבי עיטם יזרעאל וכו':

פסוק ד
אבי בית לחם. שלמא בן כלב בנו הי' אבי בית לחם ונקרא מ"ש בן בנו וכאומר אבי של אבי בית לחם ואבי האב הוא כאב:

פסוק ה
ולאשחור. הוא הנזכר למעלה שהיה בן חצרון:

פסוק ח
וקוץ. אולי הוא אחד מהנזכרים למעלה והיה נקרא בב' השמות וכן נאמר ברבים כמוהו אשר נמצא בזה הספר אשר לא יזכרו לפנים מי הי' וממי יצא:

פסוק ט
ויהי יעבץ. גם הוא לא נזכר שמו לפנים מי הוא:
ילדתי בעצב. כאשר ילדה אותו היה לה עצבון מה ולזכרון קראה את בנה יעבץ בהפוך אותיות מעצב כאלו תאמר שיהפך העצב לשמחה:

פסוק י
והרבית את גבולי. להיות נחלתי מרובה:
ידך עמי. לעזרני בעת הצורך:
ועשית מרעה. ר"ל תהפוך מהרעה אשר בעבורה נתעצבה אמי בעת ילדה אותי הרעה ההיא תהפוך לטובה לבלתי עצבי כאשר שאלה אמו בקריאת השם יעבץ והנה נדר מה א"כ יהיה ולא פירש מה נדר וכאלו אמר כאשר כן יהיה אשלם גמול הדבר ואלך

בדרכי ה' ודוגמתו כל מכה יבוסי וכו' (ש"ב ה) ולא פירש מה יעשה לו והוא כאומר הנה יקבל גמול:

פסוק יא

וכלוב אחי שוחה. לא הוזכרו לפנים גם שניהם ואולי הוזכרו בשם האחד אשר היה להם, או כן דרך הספר להזכיר אנשים ותולדותיהם עם שלא הוזכרו לפנים ממי יצאו ומי אביהם:

פסוק יב

אלה אנשי רכה. כל בני כלוב היו נקראים אנשי רכה מטעם ידוע אצלם:

פסוק יג

ובני קנז. גם הוא לא נזכר לפנים בן מי היי (ולא אזכרם עוד מעתה כי מאד רבו):

עתניאל. הוא היה השופט הראשון על ישראל:

פסוק יד

כי חרשים היו. ר"ל בעבור זה היה נקרא המקום ההוא גיא חרשים על כי היו אנשים חרשים רצה לומר אומני אבן ועץ וברזל:

פסוק טו

כלב בן יפונה. הוא כלב בן חצרון ועל שפינה עצמו מעצת המרגלים נקרא בן יפונה כן ארז"ל ועם כי כבר סיפר מתולדותיו בא עתה להשלים ספור כל תולדותיו וכן דרך הספר הזה:

וקנז. כי שמו בוי"ו:

פסוק יז

ותהר. אשתו של מרד הרתה וילדה את מרים והוא שם איש:

פסוק יח

ואשתו היהודיה. אשת מרד היהודית כי הראשונה שזכר לא היתה יהודית כי היא היתה בתיה בת פרעה שאמר בסוף המקרא:

ואלה. האמורים במקרא שלפניו והם מרים ושמי וכו' אלה היו בני בתיה וכו':

פסוק יט

אחות נחם. אשר היתה אחות נחם:

אבי וכו'. ר"ל אלה בניה אבי קעילה וכו':

פסוק כ

בן חנן. כן שמו וכן בן זוחת:

פסוק כא
ומשפחות וכו'. המשפחות שהיו עובדים עבודת הפשתן המיוחסים לבית אשבע:

פסוק כב
אשר בעלו למואב. אשר נלחמו עם מואב והיו אדונים להם:
וישבי לחם. כן שם איש:
והדברים עתיקים. כאומר אף כי אמרתי מדבר מלחמה ונצחון ואין הדבר ידוע הנה אל תתמהו על זה כי הדברים האלה המה מיושנים ועבר זמן רב ונשכח מן הבריות:

פסוק כג
המה היוצרים. המה היו יוצרי חרס והיו יושבים במקום הנוטעים לנטוע אותם והיו בעלי גדרה ר"ל בונים גדרות וכתלים:
עם המלך. כשהיו עם המלך עוסקים במלאכתו היו יושבים שם במקום הנטעים מפני הכנת מלאכתם אבל לא בזולת זה:

פסוק כד
בני שמעון. לפי שהיי שכן ליהודה בנחלתו לזה מיחסו אחריו וקודם ראובן:

פסוק כה
שלום בנו. של שאול הסמוך לו ומבשם בנו של שלום וכו':

פסוק כז
וכל משפחתם. של בני שמעון לא הרבו בנים לגעת עד מספר בני יהודה אשר שכנו עמהם וכאומר אין המקום גורם מרבית הבנים כי בני יהודה ובני שמעון ישבו יחד ועכ"ז לא נתרבו אלו כאלו:

פסוק כח
וישבו בבאר שבע וכו'. הערים האלה היו בנחלת בני יהודה ונתנה לבני שמעון לשבת בהן ונזכרים המה בספר יהושע קצת בחלוף השמות:

פסוק לא
אלה עריהם. אשר ישבו בהן:
עד מלוך דוד. אבל כאשר מלך דוד גברה יד בני שבטו וגרשום מנחלתם על כי נתרבו והיה צר להם המקום לשבת עם בני שמעון:

פסוק לב
וחצריהם. אבל חצרי הערים שזכר הם עיטם וכו' ואף שאמר בסוף המקרא ערים חמש מ"מ אל מול הערים שזכר בראשונה יחשבו כחצרים:

פסוק לג

הערים האלה. הם עיטם וכו':

עד בעל. החצרות המגיעות עד בעל:

זאת. המחוז הזאת נשארה להם לשבת בה:

והתיחשם להם. המקומות האלה נשארו מיוחסות לבני שמעון (ועם כי עיקר שם יחוס הונח על גלוי משפחת האיש לדעת מבני מי הוא הנה הושאל על הגלות העיר לדעת של מי הוא וכן על הגלות האיש לדעת מאיזה עם הוא או מאיזה מקום וכן קראו המדקדקים להיו"ד של מצרי ואדומי, יו"ד היחס):

פסוק לח

אלה הבאים בשמות. רצה לומר אלה הנזכרים בשמותם היו נשיאי' במשפחות' ובית אבותיהם התחזקו להיות עם רב ולא יכלו לשבת בהמחוז הנשאר:

פסוק לט

וילכו. ולזה הלכו עד המקום שבאים בה אל גדר וכו' לבקש מקום מרעה:

פסוק מ

רחבת ידים. מקומות רחבות וגדולות:

ושוקטת ושלוה. עמה יושבת בהשקט ואינה נשמרת מן המלחמה:

כי מן חם. כי המה מבני חם היושבים שמה מימים קדמונים ולא היה מי מערער על ארצם להיות נשמרים מן המלחמה:

פסוק מא

הכתובים בשמות. הם שובב וימלך וכו':

את אהליהם. רצה לומר יושבי האהלים:

המעונים. שם אומה מעון:

עד היום הזה. רצה לומר נחרמו ונאבדו משם עד היום הזה ולא חזרו לה אף לאחר שגלו ישראל מארצם:

וישבו. אז בעת שהחרימום ישבו במקומם כי מקום מרעה היא והוטב בעיניהם:

פסוק מב

ומהם. וחוזר ומפרש מן בני שמעון:

בראשם. המה היו הראשים להם:

פסוק מג
את שארית הפלטה. הנשארה מה שלא החרימם שאול ודוד שנאמר בו עד הכרית כל זכר באדום (מ"א י"א) ועמלק הוא מבני אדום:
עד היום הזה. כי חזרו לשבת בה כאשר שבו מבבל:

פרק ה

פסוק א
כי הוא הבכור. ר"ל עם כי הוא הבכור והיה א"כ מהראוי להזכיר יחוסו ראשון:
ובחללו. אבל בעת שחלל ובזה יצועי אביו ובלבלה לבל יהא מצוי תדיר אצל בלהה אז נלקחה הבכורה מעמו ונתנה ליוסף להיות נוטל פי שנים כבכור להיות בניו נחלקים לשני שבטים:
ולא להתיחש לבכורה. לא שיהיה יוסף מיוחש לבכורה מכל וכל לשיצא ממנו גם המלכות:

פסוק ב
כי יהודה גבר באחיו. בדבר המלוכה גבר יהודה מכל אחיו:
ולנגיד ממנו. ר"ל להעמיד נגיד ומלך על ישראל אמר יעקב שיהא ממנו:
והבכורה. בדבר נחלת השבטים היא לבדה נתנה ליוסף וכאומר הנה על כי לא נשאר מה מן המעלה לראובן לזה אמרו עד כה והקדים ליהודה מפני כבוד המלוכה:

פסוק ד
שמעיה בנו וכו'. כל מה שחשב היה אחד בן אחד:

פסוק ו
אשר הגלה וכו'. רצה לומר אשר בעת שהגלה תלגת וכו' היה הוא אז נשיא לבני ראובן:

פסוק ז
ואחיו. מיודעיו וחבריו של בארה:
למשפחותיו וכו'. ר"ל כ"א למשפחות בהתיחסם לסדר תולדותם היה נראה אשר יעיאל היה הראש מכולם וזכריה אחריו על כי אבותיהם היו אנשי המעלה יותר מאבות כולם:

פסוק ח
הוא יושב. זרעו ישבו בגבול ערוער:
ועד נבו. הוא הרוחב מצפון לדרום:

פסוק ט
ולמזרח ישב. כלפי המזרח ישבו עד המקום שבאים בה למדבר למן הנהר פרת והלאה אף כי נהר פרת היא גבול א"י למזרח נתרחקו להלאה כי נתרבו מקניהם מלשבת בארץ הגלעד כי היה צר להם המקום:

פסוק י
באהליהם. של ההגריאים:
על כל פני. על כל עבר המזרחי מול הגלעד:

פסוק יב
בבשן. אלה הארבעה היו ראשים בבשן:

פסוק יג
ואחיהם. מיודעיהם ורעיהם שהיו ראשים לבית אבותיהם הם מיכאל וכו':

פסוק טו
ראש וכו'. היה ראש לבית אבותם של האנשים אשר עמו:

פסוק טז
על תוצאותם. כמו עד תוצאותם רצה לומר עד סופי הגבולים:

פסוק יז
התיחשו. חקרו לדעת סדר תולדותם בימי יותם כשהיה שופט מעת שנתנגע עוזיה אביו אבל לא מלך בימי ירבעם כ"א לאחר מותו כמ"ש במלכים ב':

פסוק יח
מן בני חיל. ר"ל מן בני חיל התאספו אנשים וכו':
יוצאי צבא. הראוים לצאת בצבא מלחמה:

פסוק כ
ויעזרו עליהם. היו נעזרים מה' להתגבר עליהם:
וכל שעמהם. וכל אשר היו עמהם בעזרתם:
ונעתור להם. קבל עתר תפלתם:

פסוק כא
מקניהם. מתחלה כלל וחוזר ומפרש גמליהם וכו':

פסוק כב
כי חללים רבים נפלו. כאומר אין לתמוה איך אפשר אשר מ"ד אלף ותש"ס יקחו בשבי מאה אלף כי בעבור שנפלו מן ההגריאים חללים רבים כי נצחון המלחמה היתה מה' ובעזרתו ולזה נפל פחד היהודים עליהם ומסרו עצמן לשבי:
תחתיהם. במקום ההגריאים:

פסוק כג
וישבו בארץ. המה חזרו מן המלחמה וישבו בארצם אולם התפשטו מבשן עד בעל חרמון וכו' כי המה רבו והיה צר להם המקום אשר ישבו בה מבראשונה ולזה התפשטו לשבת במקום אחיהם אשר הלכו מזה למקום ההגריאים:

פסוק כד
אנשי שמות. רצה לומר ידועים בשמותם לגודל החשיבות:

פסוק כה
אשר השמיד וכו'. כאומר והיה להם להבין אם אלהים המה מדוע לא הצילו את עמם:

פסוק כו
ונהר גוזן. סמוך לנהר גוזן:
עד היום הזה. רצה לומר והנה עודם שם כי לא חזרו בבנין בית השני:

פסוק כח
ובני קהת. מפני כבוד משה ואהרן הקדימו לגרשון:

פסוק לד
את צדוק. והוא הכ"ג הראשון ששמש בבה"מ והלכה הכהונה מאב לבן שנים עשר דורות:

פסוק לה
את עזריה. יתכן שהוא אמריה שנזכר בדברי הימים ב' י"ט ועיין בסוף מלכים בחשבון הדורות:
את יוחנן. יתכן שהוא יהוידע הנזכר במלכים ב' ובדברי הימים ב':

פסוק לו
הוא אשר כהן וגו'. ארז"ל וכי הוא לבד כהן אלא שמסר נפשו על עבודת הבית שמיחה בעוזיה המלך כאשר בא להקטיר קטורת כמו שכתוב בדברי הימים ב':

פסוק לז
את אמריה. יתכן שהוא אוריה הנזכר במלכים ב' ט"ז:

את אחיטוב. יתכן שהוא עזריה הנזכר בדברי הימים ב' ל"א:

פסוק מ
את שריה. הוא כ"ג האחרון והומת ביד נ"נ בזמן גלות צדקיה כמ"ש סוף מלכים ב' ובסוף ירמיה:
את יהוצדק. והוא לא שמש בכהונה גדולה ובנו יהושע שמש בתחילת בית השני:

פסוק מא
הלך. בגולה לבבל:

פרק ו

פסוק א
בני לוי. בעבור לייחס הנשארים חזר להזכיר כולם:

פסוק ד
לאבותיהם. אשר מתייחסים אל אבותיהם מהבן אל האב:

פסוק ה
לגרשום. אלה התולדות אשר לגרשום:

פסוק ח
אלקנה בנו. לא שהיה בנו של אסיר וכמו שחושב כולם אחד בן אחד אלא אלקנה גם הוא היה בנו של קרח וגם אביאסף כמ"ש ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף (שמות ו):
ואסיר בנו. זה אסיר השני היה בנו של אביאסף:

פסוק י
ובני אלקנה. הוא היה בן שאול:
ואחימות. היה בנו של עמשי:

פסוק יא
אלקנה. היה בנו של אחימות:
בני אלקנה. ר"ל ואלה בני אלקנה צופי היה בנו וכו' וחושב אחד בן אחד:

פסוק יג
ובני שמואל. הוא שמואל הנביא בן אלקנה:
ושני. הוא יואל האמור בש"א ובשתי השמות היה נקרא:

פסוק טז
ואלה. הם הנאמרים למטה:

על ידי שיר. ר"ל לשורר בבית ה':
ממנוח הארון. מיום שבת הארון בירושלים כי לא זזו משם כאשר מקודם שהיה מתהלך ממקום למקום:

פסוק יז
משכן אוהל מועד. זה האוהל אשר נטה לו דוד כמ"ש בשמואל ב':
ויעמדו כמשפטם. כאשר יבנה הבית יעמדו שם כמשפט שתקן להם דוד על עבודתם המוטל עליהם וזהו עבודת השיר:

פסוק יח
ואלה העומדים. אלה הם הראשים העומדים לשורר ובניהם עמהם:
הימן המשורר. הוא היה הראש:
בן יואל. הוא ושני הנזכר למעלה וכן ביתר השמות משתנה ממה שזכר למעלה וזהו על כי היו נקראים בשתי השמות וזהו כלל גדול:

פסוק כד
ואחיו. ר"ל חברו:
אסף וכו'. גם הוא היה לראש:
אסף בן ברכיהו. ר"ל אסף זה היה בן ברכיהו וכו':

פסוק כז
בן שמעי. לקצר לא זכר למעלה שמעי וכאן לא הזכיר לבני בן גרשון:

פסוק כט
על השמאול. של הימן המשורר:
איתן וכו'. גם הוא היה לראש:

פסוק לג
ואחיהם הלוים. ושאר הלוים היו נתונים לשאר עבודת המשכן להיות שוערים וממונים על צרכי המשכן:

פסוק לד
מקטירים. הם היו מקטירים וכו' והיו ממונים לכל מלאכת קדש הקדשים כי הלוים אסורים לבוא בה:

פסוק לה
ואלה בני אהרן. אשר היו ממונים על מלאכת קדש הקדשים וחשב עד אחימעץ שהיה כ"ג בימי רחבעם:

פסוק לט
ואלה מושבותם. אלה המקומות אשר ישבו בהן הכהניי והלויי:
לטירותם בגבולם. מקום מוכן לטירותם בגבול הניתן להם:
לבני אהרן למשפחת הקהתי. ר"ל ראשון למשפחי הקהתי נתנו לבני אהרן כי להם היה הגורל לקחת ראשונה:

פסוק מא
נתנו לכלב. כאשר צוה משה ע"פ ה':

פסוק מב
ולבני אהרן. על שהפסיק במה שנתנו לכלב חזר לומר ולבני אהרן:
ערי המקלט. כי כל הערים הניתן להכהניי ולהלוים היו קולטין את הרוצח וכן ארז"ל:
את חברון. על שהזכיר השאר הזכיר שוב את חברון:

פסוק מה
וממטה בנימין. ואלו הנזכרים למעלה היו מבני יהודה ומבני שמעון:
שלש עשרה. אינם מניין כאן כי"א י"א והשנים כלולים בהמגרשים וביהושע הזכיר כולם בשמם וקצתם בשינויי השמות ובשתיהן נקראו במשפחותיהם. הנחלקים בין משפחות הכהנים וכל משפחה ישבה לבדה ולא מעורבבים:

פסוק מו
הנותרים וכו'. כי הכהנים גם המה ממשפחת מטה קהת והם כבר לקחו:
ממחצית. להם נתנו מנחלת חצי מטה מנשה:
בגורל. הטילו גורל מה הם הערים אשר יתנו:
ערים עשר. עם ערי אפרים ודן הנזכרים למטה:

פסוק מז
למשפחותם. נחלקה למשפחותם כי גם המה ישבו כל משפחה לבדה:
בבשן. אשר ישבו בבשן שעמדה בעבר הירדן כי חצי שבט מנשה שנתנו לבני קהת המה ישבו בא"י עצמה:

פסוק מט
ויתנו. לפ שעתה בא לפרש שמות הערים לזה אמר שוב ויתנו וכו':

פסוק נ
ויתנו בגורל וכו'. לפי שלמעלה לא הזכיר את שמעון ועתה בא להזכירו לזה זכר שוב את כולם:

אשר יקראו. רצה לומר אשר קראו ופרשו למעלה את שמות הערים:

פסוק נא
וממשפחות. ר"ל ומקצת משפחות בני קהת היו ערי גבולה וכו' ומונה כאן גם ערי בני דן עם שלא זכר את דן ולמעלה אמר ערים עשר ומפורשים הם ביהושע והשתים החסרים כאן כללם בהמגרשים:

פסוק נה
למשפחת. לכל משפחה לבדה:

הנותרים. כי הכהנים שהיו מבני קהת כבר לקחו:

פסוק סב
הנותרים. מבני לוי כי גרשון וקהת כבר לקחו:

פסוק סג
לירדן ירחו. לירדן הסמוך לירחו וגם כאן חסרים ערים שתים וכלולים בהמגרשים:

פרק ז

פסוק א
ולבני יששכר. ר"ל זהו היחוס של בני יששכר:

פסוק ב
ראשים. הם היו ראשים לבית אבותם:

לתולע. לבני תולע נולדו גבורי חיל לכל תולדותם ועלו מספרם בימי דוד וכו':

פסוק ג
חמשה וכו'. כל החמשה היו ראשים האב וארבעת בניו:

פסוק ד
ועליהם. ועמהם מתולדותם ומבית אבותם אנשי גדודים הראוים לצאת בצבא מלחמה היו ל"ו אלף כי הרבו נשים ועי"ז הרבו בנים:

פסוק ה
לכל משפחות. את כל המשפחות:

התיחשם לכל. לכולם היו ספרי יחוסם:

פסוק ו
בנימין. זהו היחוס מבני בנימין:

פסוק ז
והתיחשם עשרים וכו'. למספר הזה היה ספרי יחוסם:

פסוק ט
והתיחשם וכו'. ר"ל ראשי האבות היו להם ספרי יחוסם לתולדותם ועמהם גבורי חיל למספר עשרים אלף ומאתים:

פסוק יא
לראשי האבות. ר"ל המה היו לראשי האבות מגבורי חילים שבעה עשר וכו':

פסוק יב
בני עיר. היו בני עיר והוא עירי בן בלע הנזכר למעלה:

בני אחר. אחר הוא שם איש והוא אחד מהנזכרים ושתי שמות היו לו:

פסוק יג
בני בלהה. היא אשת יעקב:

פסוק יד
אשריאל. לא היה בנו ממש כי היה בן גלעד בן מכיר בן מנשה כמ"ש בתורה אבל בני בנים נקראו בנים:

אשר ילדה. אשה הראויה מבנות ישראל:

הארמיה. מבנות ארם:

פסוק טו
לחפים ולשפים. רצה לומר אחות לחפים ולשפים:

ושם אחותו. של כ"א מן האחים:

ושם השני. הוא חוזר על אשריאל האמור במקרא שלפניו ור"ל שהיה שני לסדר הדורות כי צלפחד היה בן חפר אחיו וזכר רק את החשובים שבהם:

פסוק טז
ובניו. חוזר על פרש:

פסוק יז
אלה בני גלעד. מוסב על אשריאל וצלפחד לומר שלא היו בני מנשה ממש כי אם מזרעו ומגלע' באו אשריאל היה בנו וצלפחד בן בנו:

פסוק יח
ואחותו. אחות גלעד שהיתה מולכת ומושלת כקצת הארץ אשר לגלעד:

פסוק כ
ובנו ובנו וכו'. מוסב על אפרים שכולם היו בניו ולא בניו ממש כ"א בני בנים לבד משותלח היה בנו ממש:

פסוק כא
הנולדים בארץ. כאומר לפי שהמה היו מילידי הארץ ההיא וידעו מוצא הארץ ומבואה לא כן בני אפרים כי נולדו בארץ אחרת ולזה התגברו עליהם בני גת ותפשום והרגום על אשר ירדו לקחת את המקנה של אנשי גת:

פסוק כב
ויתאבל אפרים. הדבר נעשה עוד אפרים חי:
אחיו. אוהביו ומיודעיו ור"ל עם שאחיו נחמו אותו לא קבל מהם תנחומין והתאבל ימים רבים:

פסוק כג
כי ברעה. ר"ל כי נולד בעת רעה היתה בביתו עודו מתאבל:

פסוק כד
ובתו שארה. ר"ל ושם בתו שארה:
אזן שארה. אולי היה עיר אחרת ושמה אזן ולזה נקראה אזן שארה על שמה:

פסוק כה
ורפח בנו. חוזר על בריעה לומר שרפח היה בנו:
ורשף ותלח בנו. כ"א היה בנו של רפח:
ותחן בנו. הוא חוזר על תלח הסמוך:

פסוק כז
יהושע בנו. הוא יהושע בן נון הידוע:

פסוק כח
ואחוזתם ומושבותם. ענינם אחד והוא כפל בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב):
ולמזרח נערן ולמערב. מעבר נערן המזרחי והמערבי גזר וכו':

פסוק כט
ועל ידי. גם ישבו סמוך למקומות נחלת מנשה שהם בית שאן וכו' שהיו מנחלת מנשה כמ"ש ביהושע:
באלה וכו'. בני אפרים ישבו בבית אל וכו' ובני מנשה בבית שאן וכו':

פסוק לד
אחי. כן שמו:

פסוק לה
ובן הלם. כמו ובני הלם:
אחיו. הלם זה היה אחיו של כ"א מן הנזכרים במקרא שלמעלה:

פסוק לח
ובני יתר. הוא יתרן:

פסוק לט
ובני עלא. אולי הוא מהנזכרים והיה נקרא בשתי השמות:

פסוק מ
ברורים. נבחרים מכל בני השבט:
ראשי הנשיאים. הם היו לראשים על נשיאי השבט:
והתיחשם. הידועים ביחוסם מבני אשר היוצאים בצבא מלחמה היה מספרם כ"ו אלף אנשים חשובים:

פרק ח

פסוק א
ובנימין. חזר להזכיר את בנימין לייחס אחריו שאול המלך:
אשבל. למעלה חשב אחרים וכן יש הרבה שינוים בין זה לזה וכן דרך הספר מה שחיסר כאן גלה במקום אחר ואולם יש דרש בכל זה כמ"ש רז"ל לא ניתן ספר ד"ה אלא להדרש:

פסוק ו
ואלה בני אחוד. יתכן שהוא בלע והיה נקרא בב' השמות:
ויגלום. הראשים ההם הגלו את יושבי גבע אל מנחת:

פסוק ז
ונעמן וכו'. עתה מפרש מי ומי מהם אשר הגלום:
ואחיה. יתכן שהוא אחות הנזכר למעלה כי קרובים הם בלשון:
הוא. מוסב על גרא לומר כאשר הגלם הוליד את עזא וכו':

פסוק ח
ושחרים. גם הוא מבני בנימין ואולי נזכר הוא למעלה בשמו האחר:
בשדה מואב. בעת שהלך לגור שם:

מן שלחו אתם וכו'. מן שאמר עומד במקום שנים כאלו אמר מן שלחו אותם ומן חושים ומבערא נשיו והן שמות הנשים האחת שלחו אותם והשנית חושים והג' בערא ואת הוא כמו מן וכן כצאתי את העיר (שמות ט':כ"ט) ומשפטו מן העיר:

פסוק ט
מן חדש אשתו. היא שלחו אותם שזכר ובשתי השמות נקראה:

פסוק יב
הוא בנה. על שמר יאמר:

פסוק יג
ובריעה ושמע. גם המה מבני אלפעל:
הבריחו. בהלחמם עמהם:

פסוק טז
בני בריעה. חוזר על כלן מן אחיו:

פסוק יח
בני אלפעל. יתכן שהיו בני בניו ולא בניו ממש ולזה לא חשבם למעלה עם בניו:

פסוק כא
בני שמעי. הוא שמע בן אלפעל הנזכר למעלה:

פסוק כז
בני ירוחם. אולי נזכר למעלה בשמו האחר:

פסוק כח
לתולדותם ראשים. היו לראשים לבני תולדות אבותם ועם כי אמר ראשי אבות כפל הדבר לתוספת ביאור:

פסוק כט
אבי גבעון. שר של גבעון:

פסוק ל
וצור וכו'. גם המה היו בני אבי גבעון ועמו ישבו בגבעון:

פסוק לב
ומקלות. גם הוא בן אבי גבעון וכן נאמר למטה:
ואף המה. ר"ל אף כי ישבו בגבעון מ"מ לפעמים ישבו בירושלים נגד אחיהם הנזכרים למעלה ושוה להם:

עם אחיהם. הוא כפל ענין לתוספת ביאור כי עם הוא כמו נגד:

פסוק לג
ונר. גם הוא בן אבי גבעון וכן נאמר למטה:
אשבעל. היא איש בושת שמלך תחת שאול והוא ישוי האמור בש"א:

פסוק לד
מריב בעל. הוא מפיבושת:

פסוק לז
רפה בנו. של בענה וכן חושב אחד בן א':

פסוק לח
בכרו. כן שמו:

פסוק לט
ובני עשק אחיו. שהיה אחיו של אצל:

פסוק מ
מאה וחמשים. במספר מאה וחמשים:

פרק ט

פסוק א
וכל ישראל התיחשו וכו'. כאומר אף שלא הזכרתי אני יחוס כל ישראל הנה כולם נחקר יחוסם והנה כתובים על ספר מלכי ישראל והספר הזה גלה עמהם ואינו בידי להעתיק ממנו כל יחוסם:
ויהודה. אבל יהודה הגלו לבבל בעבור מעלם וספר יחוסן עמהם ומה שמצאתי בה העתקתי כי עמהם נמצאתי:

פסוק ב
והיושבים הראשונים. בני הגולה שעלו בראשונה עם זרובבל אשר עלו קודם שעלה עזרא ואנשיו אשר נתיישבו ראשונים בעריהם שאחזו ולא בירושלים המה היו מכל שבטי ישראל אשר חזרו מבבל (כי אף שבני עשרת השבטים הגלו לאשור מכל מקום רבים נשארו בארצם וגלו לבבל עם בני יהודה ובנימין וחזרו עמהם):
הכהנים. גם מהם ישבו בערי אחוזתם ובנחמיה חשב גם בני עבדי שלמה:

פסוק ג
ובירושלים. אבל בירושלים לא נתיישבו מכל שבטי ישראל כ"א מבני יהודה וכו' ובנחמיה לא נזכר בני אפרים ומנשה כי מעט היו אשר ישבו בירושלים:

פסוק ד
עותי. ובנחמיה נאמר עתיה והוא הוא כי קרובים המה בלשון אולם השינוי בשמות האבות ובמספרם הוא לפי שגם כאן גם בנחמיה לא חשב כל האבות כסדר עד האב הראשון כ"א חשבם בדלוג וחשב כאן אחרים ממה שחשב בנחמיה:

פסוק ה
ומן השילוני. מבני שילה בן יהודה:
עשיה. הוא מעשיה האמור בנחמיה הבכור. שהיה הבכור מאחיו:

פסוק ו
ואחיהם. של יעואל ועשיה:
שש מאות ותשעים. מוסב על בני שלה ועל בני זרח ומספר בני פרץ נאמר בנחמיה:

פסוק ט
לתולדותם. מתולדות של אבותם הנזכרים:
תשע מאות וכו'. ובנחמיה נאמר מספר פחות ויתכן אשר שם חשב אנשי גבי סלי הנזכר שם וכאן חשב אנשי סלוא וחביריו:
אנשים. ר"ל חשובים ככל אנשים שבמקרא:
לבית אבותיהם. הוא כפל ענין לתוספת ביאור כי כבר אמר ראשי אבות והיא היא:

פסוק י
ומן הכהנים. ישבו בירושלים ידעיה ויהויריב, ובנחמיה נאמר ידעיה בן יויריב ויתכן שהוא הוא והיה נמשך אחר הבן וטפל לו:

פסוק יא
ועזריה. הוא שריה הנאמר בנחמיה:
נגד וכו'. ממונה על בית אלהים:

פסוק יב
ומעשי. הוא עמשתי האמור בנחמיה:

פסוק יג
ואחיהם ראשים. ואחיהם אשר היו ראשים לבית אבותם שהיו במספר אלף וכו' גם הם ואנשיהם ישבו בירושלם ובנחמיה נאמר מספר פחות ויתכן אשר שם חשב רק אותם שהיו תחת ממשלת השרים הנזכרים שם וכאן כלל את כל הכהנים כולם:
מלאכת. לעשות מלאכת עבודת וכו':

פסוק יד
ומן הלוים. ומספר אנשיהם נאמר בנחמיה:

פסוק טז
היושב בחצרי נטופתי. על אלקנה יאמר כי ברכיה ישב בירושלים:

פסוק יז
שלום הראש. על שלום הנזכר ראשון יאמר שהוא היה הראש לכולם:

פסוק יח
ועד הנה. ר"ל כמו שיסד דוד ושמואל את השוערים כן היה כל ימי עמידת הבית ועד הנה בבית השני:
בשער. לעמוד לשמור בשער אשר המלך בא בו הפונה מזרחה המה שלום וחביריו היו שוערים בשערי הר הבית שהיא מחנה לויה:

פסוק יט
לבית אביו. משפחות בית אביו:
על מלאכת. המה היו ממונים על מלאכת העבודה וחוזר ומפרש שהיו שומרי מזוזות פתחי האוהל רצה לומר העזרה:
ואבותיהם וכו'. רצה לומר וכמו שהיו אבותיהם ממונים על מחנה ה' והיו שומרים לבל יבוא מי בפתחי העזרה שהיא מחנה שכינה:

פסוק כ
נגיד היה וכו'. היה ממונה על אבותיהם הקרחים בימים הקדמונים כי ה' היה עמו ולזה נבחר לנגיד:

פסוק כא
שער פתח. גם הוא היה שומר שער פתח האוהל:

פסוק כב

כולם הברורים. ר"ל מספר כולם של הנבררים להיות שוערים לשמור בספים היו מאתים וי"ב ובנחמיה נאמר מספר פחות כי לא חשב שם רק השומרים במחנה לויה הוא הר הבית וכאן כלל כולם:

המה בחצריהם. המה מן היושבים בחצריהם סביבות ירושלים להיות קרובים לבוא לבה"מ:

התיחשם. והיה להם ספר יחוסם:

המה יסד. ר"ל במספר הזה יסד דוד ושמואל הנביא להיות מתקיים בתקנת קיומם לבל יפחתו מרי"ב שוערים:

פסוק כג

והם ובניהם. הנזכרים למעלה עם בניהם היו ממונים על השערים לשמור בהם לבית ה', לבית האהל. הוא כפל ענין במ"ש לתוספת ביאור:

למשמרות. לא שהיו כולם שומרים בכל עת אלא היו חלוקים למשמרות וכ"א שמר בזמנו בחוזר חלילה:

פסוק כד

לארבע רוחות. בכל ארבע הרוחות יעמדו השוערים לשמור וגדולה וכבוד הוא לבית שיעמדו בה שומרים:

פסוק כה

ואחיהם. חבריהם של הנזכרים למעלה היושבים בחצריהם עליהם לבוא לשמור על שבעת הימים:

מעת אל עת. בעת שבאו אז ילכו בכלות שבעת הימים ויבואו אחרים במקומם:

עם אלה. ר"ל גם אלה הנזכרים בשמם יבואו בבוא עתם ויתעכבו שבעת ימים:

פסוק כו

כי באמונה. כי הדבר הזה היה בתקון המתקיים לבל יבטל מי משמרו:

המה. ר"ל גם המה ארבעת גבורי השוערים והם שלום וכו' שזכר למעלה גם יתר הלוים אין מי בהם שיבטל משמרו:

והיו. השוערים היו גם ממונים על הלשכות ועל האוצרות של בית האלהים:

פסוק כז

וסביבות וכו'. כ"א בבוא עת משמרתו:

כי עליהם משמרת. עליהם מוטל לשמור את הבית:

על המפתח. על פתיחת השערים:
ולבוקר לבוקר. ר"ל יפתחו בכל בוקר:

פסוק כח
ומהם. מן השוערים היו ממונים על כלי העבודה כמזרקים ומחתות והדומים יביאום. מלשכת הכלים אל מקום המזבח:
יוציאום. משם אל הלשכות והכל נעשית על ידיהם:

פסוק כט
על הכלים. יתר הכלים שאינם כלי העבוד' והם כלי בשול וכדומה:
כלי הקדש. שולחנות ומנורות והדומי':
ועל הסולת וכו'. הסולת והשמן למנחות והיין לנסכים והלבונה לתת בבזיכין על מערכת לחם הפנים והבשמים לקטורת:

פסוק ל
רוקחי וכו'. הם היו מערבבים וכותשים את הבשמים של הקטורת:

פסוק לא
באמונה. בקיום חזק היה ממונה על מעשה החבתים והם המנחות מעשה מחבת מעשירית האיפה הקרב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב והיה הוא ממונה עליו להזכיר ולזרז להיות קרב בזמנו:

פסוק לב
מן אחיהם. של בני קרח הנזכרים למעלה שגם המה מבני קהת:
על לחם וכו'. היו ממונים על לחם הפנים הערוך על השלחן להכין אותה בכל שבת ושבת:

פסוק לג
ואלה המשוררים. רצה לומר אבל אלה המשוררים הנזכרים למעלה שהם ראשי האבות הלוים והם שמעיה וחביריו המה ישבו בתמידות בלשכות ללמד מעשה השיר ופטורים הם משאר עבודת בית ה' כי יומם ולילה מוטל עליהם לעסוק במלאכת השיר ואינם פנוים כמו השוערים לעסוק עוד בעבודה אחרת:

פסוק לד
אלה. הנזכרים למעלה:
לתולדותם ראשים. על בני תולדות אבותם היו ראשים וכפל הדבר לתוספת ביאור:

פסוק לה
ובגבעון ישבו. כל הפרשה ההיא כתובה למעלה בהזכירו מי מבנימין ישב בירושלים ומי בגבעון והולך ומספר הכהנים והלוים היושבים בירושלים ועתה על כי בא לספר ממלכות דוד הבאה אחרי מות שאול לזה התחיל לספר שוב מהתחלת יחוס שאול אבי גבעון. שר של גבעון ושמו יעיאל:

פסוק לו
וצור וכו'. גם המה היו בני אבי גבעון ועמו ישבו בגבעון:

פסוק לח
ואף הם. ר"ל אף כי ישבו בגבעון מ"מ לפעמים ישבו בירושלים נגד אחיהם הנזכרים למעלה ושוה להם:
עם אחיהם. הוא כפל ענין לתוספות ביאור כי עם הוא כמו נגד:

פסוק לט
אשבעל. הוא איש בושת שמלך תחת שאול והוא ישוי האמור בשמואל א':

פסוק מ
מריב בעל. הוא מפיבושת:

פסוק מב
ואחז. גם הוא בן מיכה וכן נאמר למעלה:

פסוק מג
ורפיה בנו. של בנעא וכן חושב אחד בן אחד:

פסוק מד
בכרו. כן שמו:

פרק י

פסוק ב
וידבקו. ברדפם השיגום והיו דבוקים אחריהם וקרובים להם:

פסוק ג
על שאול. על כי כבר הרגו את בניו היתה כל פני המלחמה עליו לבד:
המורים. האנשים המורים בקשת מצאו מקומו ופחד מהם שלא יאחזוהו ויתעללו בו:

פסוק ד
והתעללו בי. ליסרני ביסורי בזיון:

כי ירא מאד. פחד מה' לשלוח יד במשיחו:
ויפול עליה. להמית את עצמו בה:

פסוק ז
אשר בעמק. היא עמק יזרעאל שהיה סמוך למקום המלחמה:

פסוק ט
וישאו את ראשו. כרתו אותה מן הגוף ונטלוה:
את עצביהם. כהני העו"ג:

פסוק י
ואת גלגלתו. בש"א הזכיר שתקעו גויתו ומה שסתם שם גלה כאן:

פסוק יג
במעלו. בעבור מעלו וכו' וחוזר ומפרש על דבר ה' אשר לא שמר למחות את עמלק מכל וכל וגם אשר חטא לשאול באוב לדרוש בו עתידות:

פסוק יד
ולא דרש בה'. כי אף שדרש ולא נענה כמ"ש בשמואל א' מ"מ היה לו לדרוש ולחזור ולדרוש ולהפציר בתפלה והוא לא כן עשה:

פרק יא

פסוק א
חברונה. אחר שמלך בחברון על יהודה:
עצמך ובשרך. כמו כל בית יהודה כי בני איש אחד נחנו:

פסוק ב
אתה המוציא. כאילו אמרו לא יגדל אהבת בית יהודה עלינו על אשר מלכת בהם ראשונה כי גם עלינו משלת מאז:
את ישראל. א"כ עליך לרעות את כל ישראל אלו כאלו בשוה:

פסוק ג
כל זקני ישראל. אשר הכח בידם להמליכו:
ויכרות וכו'. להיות להם לאויב כמו לבית יהודה:
לפני ה'. לפני ארון ה' כי הביאוהו שמה לפי שעה:

פסוק ד
ירושלים. אל ירושלים להלחם בה:

ושם היבוסי. כי בני יהודה ובני בנימין לא הורישום מאז:

פסוק ה

לא תבוא הנה. ר"ל לא תוכל לכבשה בעבור חזקה:

מצודת ציון. שם מבצר חזק סמוך למקום יבוס:

היא עיר דוד. לאח"ז נקראה שמה עיר דוד:

פסוק ו

בראשונה. לעלות במלחמה תחלה להכות בם:

פסוק ח

מן המלוא. סמוך להחומה הניח מקום פנוי להיות מוכן להאסף שם מרבית אנשים וכן קראו מלוא (ירמיהו ד':ה') ומן המלוא ולפנים בנה בתים סביב:

ועד הסביב. כפל הדבר לומר שאת הכל בנה:

יחיה. היה מחזק בדקי שאר העיר בחומות ומגדלים:

פסוק ט

הלוך וגדול. בכל עת נתגדל יותר:

פסוק י

במלכותו. בדבר המלכות היו מתחזקים עמו לדבר על לב ישראל להמליכו כמו שדבר ה' על ישראל שהוא ימלוך עליהם:

פסוק יא

ואלה וכו'. אשר התחזקו עמו:

ישבעם. הוא יושב בשבת האמור בש"ב כי פתרון אחד להם:

בן חכמוני. הוא תחכמוני האמור בשמואל ב' ופתרון אחד להם וכאשר איש ירושלים יקרא בן ירושלים וירושלמי:

הוא עורר וכו'. ר"ל אחר שהרג שלש מאות חלל בפעם אחת סמוך לה הי' עורר את חניתו להלחם בם כאלו עתה התחיל להלחם (ובש"ב משבחו באהבת החכמה עם הגבורה לומר אחר שהרג שמונה מאות חלל חזר לשבת בישיבת החכמה):

פסוק יב

ואחריו. במעלה:

הוא בשלושה הגבורים. הוא היה אחד מהשלשה גבורים האמורים בש"ב שהיו עם דוד בחרפם פלשתים וכו' ולקצר סמך על מה שנאמר שם:

פסוק יג
מלאה שעורים. ובש"ב נאמר עדשים כי באמת לא זו היא המלחמה כי שם נאמר ששמה הצילה:

פסוק יד
ויצילוה. הוא ואנשיו, לבל ישרפוה פלשתים:

פסוק טו
מן השלושים ראש. כ"א מהשלשה היה ראש מהשלשים הגבורים הנזכרים בש"ב ונזכרים גם המה למטה אבל הוסיף עוד עליהם:

פסוק טז
במצודה. הוא הצור אשר במערת עדולם:

פסוק יז
מי ישקני מים. לא שצוה להביא המים אלא כאומר מי יתן והיה נמצא לי מי בור בית לחם:

פסוק יח
ויבקעו. כאשר שמעו שהתאו' לה הלכו מעצמם לעשות נחת רוח לדוד ועברו דרך המחנה וכאלו בקעוה לעשות בה דרך ללכת:
וינסך. שפכם ארצה לשם ה':

פסוק יט
ויאמר. נתן טעם על שלא שתה מהם ואמר חלילה וכו' ר"ל חולין הוא לי לשתותם מחמת יראת ה':
הדם וכו'. וכי אשתה דם האנשים אשר הלכו בסכנת נפשותם כי הלא בסכנת נפשותם הביאום א"כ המים לדם יחשב:

פסוק כ
ראש השלשה. הוא היה הראש מהשלשה שבקעו המחנה להביא המים:
והוא עורר וכו'. על וכו' ר"ל על ההריגה בסמוך לה הוא עורר את חניתו להלחם עמהם כאלו עתה התחיל להלחם:
ולו שם בשלושה. ר"ל שהיה מפורסם לגבור בין שלשת הגבורים הראשונים והם ישבעם ואלעזר ושמה הנזכר בש"ב ור"ל גם הם עם כל גבורתם החשיבו גם את אבשי לגבור:

פסוק כא
מן השלשה בשנים. ר"ל מבין שלשה שואבי המים בהשנים שהיו עמו היה הוא הנכבד מהם ולזה היה להם לשר:
ועד השלשה. אבל לא בא למעלת השלשה הראשונים:

פסוק כב
רב פעלים. פעל הרבה גבורות:
שני אריאל מואב. ת"י תרין רברבי מואב וע"ש גבורתו קראם אריאל שהיא מלה מורכבת מן ארי ומן אל שהוא ענין חוזק כמו ביד אל גוים (יחזקאל ל"א):
בתוך הבור. עם כי המקום דחוק להתחזק בו:
ביום השלג. עם היות כי טבע הארי להתחזק בו ביותר בזמן הקור ומטבע האדם להמנע ממנו הפעולות החיוניות בתגבורת הקור עכ"ז התגבר עליו והכהו נפש:

פסוק כג
איש מדה. רצה לומר בעל מדה גדולה וכן אנשי מדות (במדבר י"ג):
כמנור אורגים. בית יד החנית היתה כמנור אורגים:

פסוק כד
אלה. הפועלים ההם:
ולו שם. ר"ל שהיה מפורסם לגבור בין שלשה הגבורים שואבי המים שהיו ראשי השלשים ור"ל שעם כל גבורתם החשיבו גם אותו לגבור אבל שלשה הגבורים הראשונים לא החשיבו אותו למאומה לגודל הגבורה אשר היה בהם:

פסוק כה
מן השלשים. האמורים בש"ב ונזכרים הם למטה:
הנו נכבד הוא. הנו הוא היה נכבד מהם ולזה לא חשבוהו עמהם אבל לא בא למעלת שלשה שואבי המים ראשי השלשים ולזה לא חשבוהו גם עמהם:
על משמעתו. להיות עמו לשמוע ולעשות כל אשר יצוה:

פסוק כו
וגבורי החילים. ואלה הם שאר גבורי החילים עשהאל וכו' ובש"ב לא חשב כ"א החשובים שבהם הנזכרים כאן ראשונים עד אוריה החתי אולם קצתם קראם בשם האחר שהיה להם:

פסוק לט
נושא כלי יואב. חוזר הוא על נחרי שהוא היה נושא כלי תשמישי יואב:

פסוק מב
ועליו. ר״ל הסמוכים עליו ונמשכים אחריו:

פרק יב

פסוק א
עוד עצור. בעוד שהיה נחבא מפני שאול:
והמה בגבורים. נחשבים המה בין הגבורים עוזרי נצחון המלחמה:

פסוק ב
מימינים וכו׳. שולטים בשתי ידיהם לירות באבנים ובחצים ע״י הקשת:
מאחי שאול. מקרובי שאול מבני בנימין:

פסוק ג
הראש. מן הבאים היה הראש אחיעזר ובא עמו יואש אחיו והמה בני השמעה:

פסוק ד
גבור בשלשים. הוא היה הגבור בהשרים וממונה עליהם:

פסוק ז
הקרחי. אלקנה וכו׳ היו מבני קרח:

פסוק ט
נבדלו. מעם שאול נבדלו ללכת אל דוד אל המצודה אשר במדבר שהיה דוד נחבא שם:
אנשי צבא. למודים לצאת בצבא מלחמה ועורכי מלחמה בצנה והוא כעין מגן:
ופני אריה פניהם. מפחידים במראות פניהם כמו האריה:
וכצבאים. ממהרים לרוץ כצבי הרץ מהר על ההרים להנצל מיד הציד:

פסוק טו
הקטן. החלש שבהם האחד ירדוף מאה והגבור שבהם האחד ירדוף אלף:

פסוק טז
והוא ממלא. כי אז מתרבים המים מן הפשרת שלגים ובעבור זה היה הירדן מלא עד שהלכו המים על כל שפתיו ולגבורה גדולה תחשב לעבור במים עמוקים שוטפים ולא ישטפוהו המים:
ויבריחו. עם כי נתייגעו בעברם במים מ״מ הבריחו כל יושבי העמקים לפה ולפה ולא עצרו כח לעמוד כנגדם:

פסוק יח

ויצא דוד. מן המצד:

יהיה לי וכו'. ר"ל ה' יתן בלבי שיהיה לבבי עליכם להיות לעם אחד ר"ל אהובים זה לזה:

ואם לרמותני. על שראה בהם מאחי שאול חשש בדבר ואמר אם ביאתכם הנה לרמות אותי למען לא אהיה נשמר מכם ורוצים אתם לתפשני ולהצר לי בחנם בלא חמס בכפי כי לא עשיתי מאומה רע לשאול:

ירא אלהי וכו'. אזי יראה ה' בהחמס הנעשה לי ויברר את הדבר להיות נגלה המרמה לבל אשמע לכם להיות לעם אחד:

פסוק יט

ורוח לבשה וכו'. ר"ל באה בלבו הרצון לדבר בעבור כולם:

לך דויד. ר"ל להנאתך ולטובתך באנו:

ועמך. חפצים אנו להיות עמך ובעזרתך:

שלום שלום לך. ר"ל הלוא רואים אנו אשר השלום עמך ועם העוזרים לך ולא השיגם יד שאול וזהו בעזר אלהים ובהשגתו ומדוע א"כ נבוא עמך ברמאות וכפל שלום שלום לחזק:

ויקבלם. כי האמין לדברי עמשי בן אחותו:

בראשי הגדוד. להיות גם המה לראשים על הגדוד:

פסוק כ

בבואו. כשבא דוד עם פלשתים כשהלכו להלחם בשאול:

ולא עזרום. אבל דוד לא עזר לפלשתים במלחמה כי בעצת הסרנים שלחוהו מן המלחמה לשוב למקומו כי אמרו בראשינו יפול וכו' ר"ל עם הבאת ראשינו ישוב אל שאול כי בזה ירצה אותו למחול לו על מה שמרד בו ובערמה הולך למלחמה:

פסוק כא

בלכתו. כשחזר מן המלחמה לשוב למקומו לצקלג:

ראשי האלפים. כ"א היה ראש על אלף אנשים:

פסוק כב

עזרו עם דוד. ר"ל כמו שעזר דוד את עצמו כן המה עזרוהו על הגדוד מבני עמלק אשר שבו נשי דוד ואנשיו ובניהם כמ"ש בשמואל א':

ויהיו שרים. כשרדף אחר עמלק מינה אותם לשרים על הצבא:

פסוק כג
כי לעת. כאומר סוף הדבר אשר בכל יום ויום באו אנשים לעזרו:
עד למחנה גדול. עד נתרבו להיות מחנה גדול כמחנה אלהים ר"ל מרובה מאד וכן דרך המקרא כשרוצה להגדיל דבר מה סומכו למלת אלהים כמו עיר גדולה לאלהים (יונה ג':ג'):

פסוק כד
מספרי. על כי חשב כל שבט לעצמו אמר מספרי בלשון רבים:
ראשי וכו'. הראשים של חלוצי הצבא:
באו. אשר באו אל דוד לחברון אחר שמלך על בני יהודה להסב. לסבב אליו המלכות מבני שאול להמליכו על כל ישראל:

פסוק כה
נושאי צנה. בעת יבאו למלחמה:

פסוק כח
ויהוידע. הוא אביו של בניהו והיה השר על בני אהרן:

פסוק כט
נער. אז בבואו היה עדיין נער בשנים וגבור חיל ובאו עמו בית אביו השרים:

פסוק ל
אחי שאול. קרובי שאול:
ועד הנה. עד הזמן ההוא עדיין היו מרבית אנשיהם שומרים משמרת בית שאול להעמיד המלכות בידם ומעט מהם באו אל דוד כשהיה עוד עצור מפני שאול אבל לאחר שמת איש בושת הרבו לבא גם מהם:

פסוק לא
אנשי שמות. היו המפורסמים וידועים בשמם בבית אבותם:

פסוק לב
ומחצי מטה מנשה. הם שנחלו באי"י עצמה:
אשר נקבו בשמות. בני השבט פרשו בשמות מי ומי ההולכים לבא להמליך את דוד:

פסוק לג
יודעי בינה לעתים. המשכילים לקבוע עתים לדעת מה יעשה ישראל ר"ל המה קבעו החדשים ועברו השנים כן ארז"ל, או ר"ל שהיו משכילים לקבוע עתים בדבר המלחמה וכדומה:

ראשיהם. מהם באו ראשיהם והיו במספר מאתים וכל אחיהם הנשארים בארצם על פיהם יצאו ויבאו וכאומר והרי היא כאילו באו כולם:

פסוק לד

ולעדור בלא לב ולב. ר"ל ובאו לערוך מלחמה בעבורו בלבב שלם ולא באו לערוך בלב ולב והוא ענין רמיה וכן בלב ולב ידברו (תהלי' יב) ע"ש שנראה כאלו מדבר ועושה בשליחות לב הא ולב האחר בל עמו והוא ענין מליצה:

פסוק לח

בכל כלי. ר"ל בכל כלי זיין אשר יוצאים בהם בצבא מלחמה:

פסוק לט

בלבב שלם. כי רכי הלבב אף בעת יערכו מלחמה לבם חלוק אם ללחום אם לחדול אבל כל אלה לא כן המה:

כל שרית ישראל. הנשארים בארצם ולא באו:

לב אחד. ר"ל מבלי רמיה ולא בלב ולב:

פסוק מ

כי הכינו. ולכן מצאו די ספוקם:

אחיהם. חבריהם אנשי חברון:

פסוק מא

הקרובים אליהם. הסמוכים לאנשי חברון:

עד ישששכר וכו'. ואף כי נחלתם היה בקצה גבול א"י כמ"ש ביהושע מ"מ קרובים היו מבני עבר הירדן:

ובבקר. טעונים על הבקר:

מאכל קמח. גם הביאו מיני מאכל עשוי מקמח:

כי שמחה בישראל. שמחה היתה בישראל על שהמליכו מלך משכיל ומוצלח ולזה הרבו להביא כל אלה לעשות משתה ושמחה:

פרק יג

פסוק א

לכל נגיד. ר"ל לא נתייעץ עם כולם כ"א את כל הנגיד אשר בהם ר"ל המובחרים:

פסוק ב
ויאמר דוד. לאחר שהסכימו הנגידים על הדבר אמר לכל ישראל אם הדבר טוב בעיניכם ואם מה' יצא הדבר להסכים על ידינו:
נפרצה. נתחזקה ונשלחה בעבור אחינו הנשארים בארצם ולא באו עמכם:
ועמהם. ר"ל ובעבור הכהנים והלוים אשר עמהם:
בערי מגרשיהם. נקראים כן על כי אשר כל עריהם היה מגרש חוצה להן:

פסוק ג
ונסבה וכו'. לדרוש בו ברבת עם להרבות כבוד הארון:
אלינו. אל ירושלים המרובה באוכלסין כי לא דרשנוהו בכבוד הראוי לו:
ימי שאול. כי בעבור שהרג נוב עיר הכהנים משרתי הארון בזה כאלו מיעט כבוד הארון:

פסוק ה
עד לבוא חמת. עד המקום שבאים בה לחמת מקצה גבול א"י עד קצהו:
מקרית יערים. כי שם היה מעת שהחזירוהו הפלשתים כמ"ש בש"א:

פסוק ו
בעלתה. קרית יערים נקראה גם קרית בעל כמ"ש ביהושע:
יושב הכריבים. אשר על הארון:
אשר נקרא שם. ר"ל אשר נקרא עליו שם ה' האמור ובש"ב נאמר שם ה':

פסוק ז
מבית אבינדב. כי בביתו היה הארון:
נוהגים בעגלה. היו מנהיגים הבקר הקשורים בעגלה למושכו:

פסוק ח
משחקים. משמחים לפני הארון בכל כח:
ובשירים. שרו בפה להלל להי' ואף בכנורות וכו' והם מיני כלי שיר:

פסוק ט
וישלח. הושיט את ידו:
כי שמטו הבקר. נענעוהו ממקומו וחשב שיפול מעל העגלה:

פסוק י
ויחר. על מיעוט האמונה בה' לחשוב שיפול ארונו וזה על אשר שלח וכו':
לפני אלהים. לפני ארון אלהים:

פסוק יא
ויחר לדויד. חרה על עצמו וכדרך המיצר ונבהל:
כי פרץ. בעבור דאגת הפרץ:

פסוק יב
את האלהים. את ארון האלהים בחשבו שא"א להזהר בקדושתו וזה לאמר וכו':

פסוק יג
ויטהו. נטה אותו מדרך עיר דוד להוליכו אל בית עובד וכו':

פסוק יד
עם בית. סמוך לבית מושבו כי יחד לו חדר בביתו:
ויברך וכו'. בעבור שעמד הארון אצלנו וכן נאמר בש"ב:

פרק יד

פסוק א
ועצי ארזים. ובידם עצי ארזים:
וחרשי. גם שלח לו אומנים הבונים קיר אבנים ובנין עצים:

פסוק ב
וידע דויד. במה שעם לא ידעו יעבדהו ידע שה' הכינו למלך:
בעבור עמו. ר"ל גם ידע אשר בעבור ישראל נשאת מלכותו למעלה ולא תלה הדבר בעצמו:

פסוק ד
שמוע. הוא שמעא האמור למעלה ולא חשבם כסדר תולדותם כי שלמה היה הראשון:

פסוק ה
ואלישוע. הוא אלישמע האמור למעלה:

פסוק ז
ובעלידע. הוא אלידע האמור למעלה:

פסוק ח
כל פלשתים. על כי ידעו מגבורתו לזה עלו כולם לבקשו ולהלחם בו:

פסוק יא
בבעל פרצים. הוא עמק רפאים ואמר על שם סופו שקראוהו בעל פרצים:
כפרץ מים. ר"ל פתאום כמים שוטפים פורצים גדר:

פסוק יד
לא תעלה אחריהם. רצה לומר לא תלך בדרך המיומן אך הסב מהם ללכת בדרך עקלתון ותבוא עליהם ממול אילני הבכאים אשר גדלו שם:

פסוק טו
כשמעך. כאשר תשמע קול צעדה וכו' אז תלחם כי אז יצא האלהים לפניך וכו' ר"ל אז שלח מלאכו להכות בהם (ועם שאין מעצור לה' להושיע מבלי תחבולות הסבוב ומבלי קביעות זמן מ"מ אמר כן לנסותו הישמור מצותיו בדבר המלחמה או יקל בעיניו כאשר הקל בהם שאול):

פסוק טז
מגבעון. בדרך נוסם מגבעון עד בואם לגזר:

פרק טו

פסוק א
ויכן וכו'. הכין מקום על הארון ופירש עליו אוהל:

פסוק ב
אז. כשמת עזא על אשר שלח ידו בארון:
כי בם בחר ה'. ולא יבוא בידם המכשול שנכשל בו עזא:

פסוק ג
להעלות. מבית עובד אדום:

פסוק ה
לבני קהת. היו הבאים אוריאל השר וחביריו:

פסוק יב
אתם ראשי וכו'. ועליכם הדבר:
התקדשו. הטהרו:
אל הכינותי. אל מקום אשר הכינותי לו:

פסוק יג
כי למבראשונה. בהעלאה הראשונה מקרית יערים:
לא אתם. לא הייתם אתם המעלים ולזה נתגלגל הדבר שפרץ ה' בעוזא כי לא דרשנוהו כמשפט התורה שאמרי שבני לוי ישאו את הארון ובעבור זה באה התקלה:

פסוק טו
בכתפם. לא בעגלה ע"י הבקר כי אם בכתפם בהבגדים אשר שמו עליהם:

פסוק טז
ומצלתים משמיעים. המשמיעים קול גדול וכן נאמר בצלצלי שמע (תהלים ק"ן):
לשמחה. לעורר השמחה בעת העלות הארון:

פסוק יח
המשנים. שניים להם במעלה:
זכריהו בן. כן שמו:
השוערים. שהיו שוערים מאז כשהיה הארון בשילה ובנוב ובגבעון:

פסוק יט
במצלתים. ר"ל המה הקישו במצלתים של נחושת להשמיע קול גדול:

פסוק כ
על עלמות. ועל עלמות וגם הוא שם כ"ז ונזכר בתהלים:

פסוק כא
על השמינית. בכינור שיש בו שמנה נימין:
לנצח. המנגנים יקראו מנצחים על כי דרכם לנצח זה את זה בהרמת הקול ובהכרעת הנעימה:

פסוק כב
במשא. בדבר הרמת הקול:
יסור במשא. היה שר וגדול בענין הרמת הקול וכפל דברו:
כי מבין הוא. בדבר הזה להרים הקול ולהכריע במקום הראוי:

פסוק כג
שערים לארון. מאז היו שוערים באהל הארון ועתה שבו להיות משוררים:

פסוק כד
מחצרים. היו מנגנים בחצוצרות ולתוספת ביאור אמר בחצוצרות וכן ותשרש שרשיה (תהלים ע'):
ועבד אדם. אולי הוא הוא אחר ולא זהו האמור למעלה:
שערים לארון. גם המה היו מאז שוערים ושבו עתה להיות משוררים:

פסוק כה
בשמחה. חוזר על תחלת המקרא לומר ויהי דוד וכו' בשמחה:

פסוק כו
בעזר. ר"ל בעבור שעזרם האלהים ולא נכשלו בנשאם לזה זבחו הקרבנות הללו מלבד השור ומריא שזבחו אחר כל ששת הצעדים האמורים בש"ב:

פסוק כז
מכרבל. היה מעוטף במעיל של בוץ וכן כל הלוים וכו':
השר המשא המשררים. השר בהרמת הקול על המשוררים:
אפוד בד. מין לבוש עשויה כעין האפוד של כ"ג והיא מיוחדת להמתבודדים בעבודת ה' וכן נאמר בשמואל שהיה חגור אפוד בד עם כי היה לוי:

פסוק כח
ובקול שופר. הוא הקול פשוט:

פסוק כט
ארון ברית. הארון שמונחים בו הלוחות הנתונים בברית:
ותבז. בזתה אותו בלבה בחשבה שאין מהראוי למלך להקל בכבודו כ"כ ועם שהוא לכבוד ארון ה':

פרק טז

פסוק ב
בשם ה'. בהזכרת שם ה':

פסוק ג
לאיש. ר"ל לכל אחד:

פסוק ד
משרתים. לכבד ולרבץ לפני הארון:

פסוק ה
ומשנהו. השני לו:
במצלתים. היה מקיש במצלתים להשמיע קול גדול:

פסוק ז
אז נתן וכו'. אז מסר בתחילה ביד אסף להודות לה' בזה השיר:

פסוק ח
הודו לה'. ר"ל וזה השיר הודו לה' וכו':
קראו בשמו. בהשם המיוחד לו לבדו המורה על גדולתו:

הודיעו. פרסמו בין העמים פלאי מעשיו:

פסוק ט
שירו לו. בפה:

זמרו לו. בכלי שיר:

שיחו. דברו בתמידות בכל נפלאותיו:

פסוק י
התהללו. שבחו א"ע להתפאר בשם קדשו אשר יורה על יכולתו:

ישמח. למען ישמח לב כ"א ממבקשי ה' בשמעו כל אלה:

פסוק יא
ועוזו. דרשו להראות לכם עוז יכלתו:

פסוק יב
ומשפטי פיהו. המשפטים שעשה בעכומ"ז במאמר פיו:

פסוק יג
זרע ישראל. אתם זרע ישראל עבדו:

בחיריו. הנבחרים להי' מיתר העובדי כוכבים:

פסוק יד
הוא ה'. דעו שהי' אלהינו הוא בהויתו ובכל הארץ שולטים משפטיו כמאז:

פסוק טו
בריתו. התורה הנתונה בברית:

דבר צוה. והוא הדבר אשר צוה לנו אחר אלף דור כי תתקע"ד דורות העביר הקב"ה מן העולם ולא בראם ולאחר כ"ו דורות משנברא העולם נתן את התורה הרי אלף דור:

פסוק טז
אשר כרת. על הדבר אשר כרת עליה ברית עם אברהם ועליה היתה השבועה ליצחק:

פסוק יז
ויעמידה. הדבר ההיא העמידה ליעקב לחוק קבוע:

לישראל וכו'. כפל הדבר במ"ש:

פסוק יח
לך אתן. ולא לישמעאל ועשו עם שהמה מזרעם:

חבל. מהו שהוא עתה חבל נחלתכם:

פסוק יט
בהיותכם. בעוד היותכם מתי מספר כחשבון היותר מעט ר"ל בימי האבות שהיו מעטים והיו בהארץ ההיא כגרים:

פסוק כ
ויתהלכו. לא ישבו במקום אחד והלכו מגוי האחד אל גוי האחר וממלכה זה וכו' ודרך בני המדינה לעשוק הנכרי הבא לגור בלי קבע:

פסוק כא
ויוכח. בעבורם הוכיח במכאוב את מלך מצרים ומלך פלשתים על כי לקחו את שרה (ואומר עליהם כי בעבור זה פחד אבימלך לגעת ברבקה):

פסוק כב
אל תגעו. בהמכאוב שהביא הוא כאלו אמר אל תגעו וכו' ולאבימלך נאמר בפירוש:
במשיחי. ר"ל בגדולי ונסכי וכן למשיחו לכורש (ישעיה מה):
ובנביאי. כי האבות היו נביאים:
אל תרעו. אל תעשו רעה:

פסוק כג
בשרו. בכל יום בשרו הישועה הבאה כי בכל יום תהיה:

פסוק כה
על כל אלהים. הם שרי מעלה של העכו"ם:

פסוק כו
אלילים. היא מלה מורכבת מאל ולא ור"ל דבר שאין בו ממש וכן רועי האליל (זכריה י"א):
וה'. אבל ה' עשה את השמים וכחו רב:

פסוק כז
הוד והדר. יסוד ההוד וההדר המה לפניו:

פסוק כח
הבו לה'. וחוזר ומפרש הכבוד והעוז הבו לו ר"ל אמרו שהכבוד והעוז המה לו ובידו וכן נתנו לדוד רבבות (ש"א י"ח):

פסוק כט
כבוד שמו. הכבוד הראוי לשמו:
בהדרת. באוהל הארון המהודר בקדושה:

פסוק ל
כל הארץ. יושבי הארץ:
אף תכון. ר"ל אף אתה תבל עמדי על כנך ובסיסך ואל תהי נוטה ליפול כל הימים אשר גזר המקום לעמוד על עמדך:

פסוק לא
ישמחו וכו'. ר"ל עת יבוא תגלה מלכותו וישמחו צבאות השמים ויושבי הארץ ה' מלך. ר"ל גלה מלכותו:

פסוק לב
ומלואו. הבריות הממלאים אותו:

פסוק לג
עצי היער. הוא ענין מליצה ולומר שמאד יתרבה השמחה בעולם:
מלפני ה'. הרננה תהיה מלפני ה' כאשר יבוא לשפוט את הארץ לשלם לכ"א גמול כמפעלו:

פסוק לד
כי טוב. כי ה' הוא טוב לכל וכי הוא עושה חסד לעולם:

פסוק לה
ואמרו. דוד אמר להם התפללו לה' בעבור בני הגולה שתהיה לאחרונה ואמר בעבורם הושיענו כי אתה מעולם אלהי ישענו:
להודות וכו'. על התשועה הבאה להשתבח בתהלתך. לשבח את עצמנו בתהלתך כי לשבח יחשב להדבק בה' המהולל מאד:

פסוק לו
מן העולם וכו'. מן העה"ז עד העה"ב:
ויאמרו. צוה דוד שיאמרו כולם אמן רצה לומר אמת הדבר אף יאמרו הלל לה' כ"א לפי מהללו:

פסוק לז
לאסף. את אסף:
לשרת. בדבר השיר:
לדבר יום. שירה הראוי בכל יום ישירו ביומו:

פסוק לח
לשוערים. להיות שומרים שערי אוהל הארון:

פסוק לט
לפני משכן. היו משמשים לפני המשכן:
בבמה. במזבח אשר עמד בגבעון:

פסוק מ
להעלות. שהם יעלו שמה את התמידין:
ולכל הכתוב. המה המוספין:

פסוק מא
אשר וכו'. אשר פרשם בשמות מי ומי יעמדו לפני המשכן:
כי לעולם חסדו. ומהראוי להודות לו על זה:

פסוק מב
ועמהם. ר"ל עם הימן וידותון היו חצוצרות וכו':
למשמיעים. העשויים להיות משמיעים קול גדול:
וכלי שיר. ושאר כלי שיר העשויים לשורר בהם לפני משכן האלהים:
לשער. היו ממונים לשמור שער המשכן:

פסוק מג
ויסב דוד. מאת פני אוהל הארון:
לברך את ביתו. כדרך שבירך את העם בשם ה':

פרק יז

פסוק א
בביתו. ר"ל בבית הראוי לו לפי מעלתו:
בבית הארזים. מסוכך בתקרת ארזים:
תחת יריעות. הוא האוהל האמור למעלה וכאומר וכי זו היא הבית הראויה לארון:

פסוק ב
כל אשר בלבבך. כאומר אם חפצך לבנות בית לה' עשה חפצך:

פסוק ה
כי לא ישבתי. אשר לא ישבתי וכו', ר"ל הנה עד הנה לא ישבתי בבית וכן אתה לא תבנה לי:
ואהיה מאוהל. הייתי מתהלך מאוהל שילה אל אוהל נוב וכו':
וממשכן. כאלו אמר וממשכן אל משכן והוא מקרי קצר ומעצמו יובן החסרון:

פסוק ו
בכל אשר וכו'. בכל המקומות אשר התהלכתי וכו' וכי דברתי אל אחי מהשופטים אשר צויתיו לרעות את עמי וכו' וכאומר הנה מזה תדע שבנין הבית שמורה היא למי שיבנהו ואין כולם ראויים לה ולזה לא צויתי עליה מאז:

פסוק ז
ועתה. ר"ל הואיל ודבר גדול הוא אמור לדוד עבדי הלא הרבה טובה עשיתי עמך כי לקחתיך מן הנוה וכו':

פסוק ח
שם כשם הגדולים. להתפרסם בעולם ככל הגדולים אנשי השם, ורז"ל אמרו שזהו מה שאומרים מגן דוד:

פסוק ט
ושמתי מקום. בימיך שמתי מקום מנוחה וקבוע לעמי ישראל ונטעתיו על אדמתו ושכן במקומו ולא יחרד עוד לנוע ממנה:
כאשר בראשונה. ר"ל טרם הקמת השופטים:

פסוק י
ולמימים. מוסב למקרא של מעלה לומר לא יוסיפו עוד לבלותו כאשר בראשונה וכאשר בזמן השופטים:
ואגד לך. ומלבד זאת אגיד לך שעוד ייטיב ה' עמך ויבנה לך בית מלכות לזרעך אחריך ואם כן די לך בהטובות האלה אף אם לא תבנה בית ה':

פסוק יא
והיה. אבל כאשר ימלאו ימיך וכו':

פסוק יב
הוא יבנה. כי אליו שמורה הגדלת השם בבנין ביתי:
עד עולם. לזרעו אחריו:

פסוק יג
לאב. כמו אב המייסר את בנו בשבט ואל המיתו בל ישא נפשו:
וחסדו. לא אסיר חסדי ממנו למאס בו כאשר הסירותי חסדי מעם שאול אשר היה מלך לפניך:

פסוק יד
בביתי. בבית המלכות ולתוספת ביאור אמר במלכותי וכפל עוד לומר וכסאו וכו' וכן דרך המקרא לכפול הדברים פעמים ושלש לחזוק:
עד העולם. לזרעו אחריו:

פסוק טו
כן דבר נתן. ר"ל עם שמתחלה הסכים על ידו ואמר לו כל אשר בלבבך עשה לא בוש לחזור ולמחות בו בדבר ה':

פסוק טז
לפני ה'. לפני הארון:
ומי ביתי. כי הלא מרות המואביה אני בא:
עד הלם. עד המעלה שאני בה עכשיו:

פסוק יז
ותקטן. החסד הזה היא עוד קטנה בעיניך עד שדברת על בית עבדך למרחוק ר"ל להדורות העתידי' בתת המלכות לזרעי עד עולם:
וראיתני. ראית אותי להחשיבני כתכונת ותואר האדם גדול המעלה עם שאני פחות ונבזה:

פסוק יח
מה יוסיף. מעתה מה יוסיף עוד לבקש לעשות כבוד עם עבדך ר"ל מעתה אין לו לשאול עוד ואמר כאחר המדבר:
ואתה. הואיל ואתה ידעת ורחמת את עבדך לעשות לו כזאת מבלי שאלה ובקשה:

פסוק יט
בעבור עבדך. ר"ל אם עשית כזאת בעבור שאני עבדך מכל מקום כלבך עשית הגדולה הזאת כי אין זכותי כדאי לה לולי רצון לבך:
להודיע. ר"ל ואף להודיע לי את זאת כאלו באה לתשלום גמול על מעשי:

פסוק כ
אין כמוך. בכדי להעריך ממנו עומק מחשבותיך:
בכל אשר שמענו. ככל הדברים הפלאים אשר שמענו:

פסוק כא
ומי כעמך. ר"ל הואיל ואין זולתך אם כן מי ומי מעובדי כוכבים מאושר ומשובח כעמך ישראל אשר המה גוי מיוחד בארץ:

לפדות לו עם. לפדות ממצרים להיות לו לעם:
לשום לך וכו'. לפרסם את שמך בעולם:
גוים. מוסב על לגרש ר"ל הוצאתם לגרש מפניהם העמים אשר בארץ כנען:

פסוק כב
עד עולם. ולא יחליפם באומה אחרת:

פסוק כג
יאמן. יקוים להיות המלכות מזרעי עד עולם:

פסוק כד
ויאמן. במה שיאמן הדבר יגדל שמך עד עולם כי יאמרו הכל שעד עולם הוא אלהי ישראל ואף בית דוד נכון לפניו למלוכה עד עולם ואין בו חלילה השתנות לחזור מדבריו:

פסוק כה
כי אתה וכו'. ר"ל הואיל והודעתני שתבנה לי בית מלכות לזה מצאתי את לבי וערב לגשת להתפלל עליה עם כי הוא דבר גדול:

פסוק כו
אתה הוא האלהים. א"כ בידך הכח למלאות דבריך:
ותדבר. אתה דברת הדבר הזה כי נאמן נתן לנביא ודבר ה' בפיו:

פסוק כז
ועתה הואלת. ר"ל והואיל וכן הוא א"צ מעתה להתפלל עוד על הדבר אבל שאלתי רצה נא לברך וכו' שיהיו לעולם לפניך ר"ל ברכה במתנת לב טהור ללכת בתורתך בכדי שיהיו ראויים לקבל החסד הגדול הזה:
כי אתה וכו'. ר"ל הלא כבר ברכת ומבורך לעולם כי אין שום מניעה מפאת המברך ולזה אשאל עוד שגם לא יהיה מניעה מצד המקבל הברכה:

פרק יח

פסוק ג
חמתה. הכהו בעיר חמת:
להציב ידו. להציב מקומו לאחור להרחיב גבול ארצו:

פסוק ד
ושבעת אלפים פרשים. ובש"ב נאמר אלף ושבע מאות כי לא זכר רק החשובי' שבהם:
ויעקר. כי אסור להרבות סוסים כמ"ש בתורה:

פסוק ו
וישם דוד. ר"ל שם בהם דבר הראוי להשים במדינה הכבושה והם הנציבים האמור בשמואל ב':

פסוק י
כי איש מלחמות. הדרעזר היה שונא ואיש מלחמה עם תועו:
וכל כלי זהב. ר"ל כל מה שהיו מזומנים בידו:

פסוק יא
גם אותם. מה שהביאו לו למנחה הקדיש עם השלל אשר לקח בעצמו מכל הגוים והם אדום וכו':

פסוק יב
ואבשי וכו'. ובשמואל ב' נאמר שדוד הכה בם כי כל נצחון המלחמה נקרא ע"ש המלך ובתהלים נאמר שיואב הכה בהם וארז"ל שב' מלחמות היו ולא זהו האמור כאן:

פסוק יד
משפט. בין איש לאחיו:
וצדקה. נתן משלו צדקה לכל עמו הנצרכים לקבל צדקה:

פסוק טו
על הצבא. היה שר על קבוצת החיל:
מזכיר. היה ממונה על ספר הזכרונות:

פסוק טז
כהנים. ר"ל שרי הכהנים צדוק היה משיח מלחמה ואבימלך סגן ולא חשב את אביתר לכ"ג כי לא הועמד עתה כ"א מאז מלך על יהודה אבל יואב עם כי היה שר צבא מאז מ"מ נעשה עתה שר צבא של כל ישראל או על שחזר דוד והעמיד את צדוק לכ"ג לזה לא חשב את אביתר כי לא היה דבר המתקיים:

פסוק יז
הראשונים. הם היו ראשונים למקום המלך ועל פיהם נעשה הכל:

פרק יט

פסוק ב
כי עשה וכו'. ארז"ל שהחסד היה שהחיה את אחיו אשר ברח אלי מאת מלך מואב כשהמית את אביו וביתו אחר שהוליכם אליו מן מערת עדולם כמ"ש בשמואל א':

פסוק ג
המכבד דוד את אביך בעיניך. וכי סבור אתה שדוד מכבד את אביך בעיניך על כי שלח לך מנחמים:
הלא. באמת לא שלח כ"א לרגל הארץ:

פסוק ד
בחצי. במחצית ארכם והוא עד המפשעה:

פסוק ה
וילכו. שלוחיהם:
על האנשים. בעבור מקרה האנשים:
וישלח לקראתם. לאמר להם לשבת ביריחו האמור בסוף המקרא והפסוק לומר הסיבה למה לא באו למלך ואמר כי היו נכלמים ולכן שלח לקראתם:
ושבתם. לביתכם:

פסוק ו
כי התבאשו. התעיבו את עצמם בעיני דוד כדבר הנבאש ולזה פחדו מן המלחמה:

פסוק ט
פתח העיר. מול פתח שער עירם:

פסוק י
פני המלחמה. פני אנשי המלחמה:

פסוק יג
חזק ונתחזקה. חזק אתה והעם אשר עמך וגם אנו נתחזק:
בעד עמנו. שלא ילכו בשבי:
ובעד ערי אלהינו. שלא יכבשום האויב:
וה' הטוב וכו'. ר"ל ואם בכל ההתחזקות לא נועיל יעשה ה' הטוב בעיניו ונקבל באהבה:

פסוק יז
ויערוך אליהם. הכין עצמו לערוך אליהם מלחמה:

פסוק יח
שבעת אלפים. ובשמואל ב' לא חשב כ"א החשובים שבהם אף לא זכר שם אנשי רגלי וזכר הפרשים ולא זכרם הנה ומה שמקרא אחד סותר גלה השני וכמוהו רבים במקרא:

פסוק יט
וישלימו. עשו שלום:

לא אבה. לא רצה עוד להושיע וכו׳:

פרק כ

פסוק א
תשובת השנה. ר״ל בעת תשובת השמש אל הנקודה ההיא בעצמה שהיתה בה בעת צאת המלכים בשנה העברה להלחם בישראל ולעזור לבני עמון כמ״ש למעלה:

פסוק ב
ותהי על ראש דויד. למעלה מראשו היתה תלויה כשהוא יושב על הכסא כי איך יסבול על ראשו משא של ככר:

פסוק ה
ועץ חניתו. הוא בית יד החנית:

פסוק ו
איש מדה. בעל מדה גדולה וכן אנשי מדות (במדבר י״ג):
שש ושש. לכ״א היו שש ולשלא נחשוב שבשתי ידיו וכן בשתי רגליו היו שש ג׳ לכ״א לזה אמר עשרים וארבע:

פסוק ז
ויחרף. חרפם בדברים:

פרק כא

פסוק א
ויעמד שטן. הוא היצה״ר הנטוע בלב האדם:
על ישראל. ר״ל לעשות דבר הרע לישראל:

פסוק ג
יוסף ה׳. על כי היה נראה משאלת המלך אשר יחשוב כי רבים המה ולכן התאוה לדעת מספרי ולזה אמר לו יואב מי יתן ועוד יוסף ה׳ עליהם כמו שהם עתה ועוד יתכפלו ויחזרו ויתכפלו עד מאה פעמים:
הלא וכו׳. ר״ל הלא אדוני המלך יודע אשר כולם לאדוני לעבדים ואם עוד יתרבו הנה ברוב עם הדרת מלך וא״כ למה יבקש לדעת מספרם למה יהיה זה סיבה לעשות שממה לישראל כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין:

פסוק ה
אלף אלפים. ר"ל אף שיואב נתן למלך מספר מועט האמור בש"ב האמת הוא שהיו אלף אלפים וכו':

פסוק ו
ולוי ובנימן. ר"ל על כי לא פקד ביניהם לוי ובנימין לזה לא עלה החשבון שנתן למלך כמ"ש כאן כי החשבון האמור כאן היה עם לוי ובנימין (ואף כי לא מנה אותם יתכן שאמר כן באומד הדעת):
כי נתעב. נתן טעם למה לא פקד את לוי ובנימין ואמר כי דבר המלך היה מאוס בעיני יואב ולזה היה משתמט לומר הלא גם בימי משה לא התפקדו מטה לוי בתוך בני ישראל ובבני בנימין היה כמשתמט לומר די להם מה שנתמעטו בימי פילגש בגבעה:

פסוק ז
על הדבר הזה. בעבור שנמנו בלא כופר נפש:
ויך את ישראל. ר"ל עי"ז בא הנגף כאשר בחר דוד:

פסוק ח
הדבר הזה. למנותם בלא כופד נפש:
העבר נא וכו'. ר"ל לא ימותו לשחת וא"כ ממילא יעבור העון וילך לו הואיל ולא יהיה הנגף:
כי נסכלתי מאד. ר"ל הלא אני עשיתי סכלות גדול מאד למנותם בלא כופר נפש ומה פשעו הם שימותו במגפה וכאשר לא ימותו לא ימצא בי עון:

פסוק ט
חוזה דוד. כי כל נבואותיו היה לדוד:

פסוק י
שלוש. ר"ל אחת משלש וכן בשתים תתחתן בי (ש"א י"ח) ור"ל באחת משתים:

פסוק יב
אם שלוש שנים רעב. חמור הנגף הבאה בעבור המנין מבלי כופר:
למשגת. להיות משגת אותך:
שלשת ימים חרב ה'. ר"ל יקל בדבר להיות זמן מוגבל ובהשגחת המקום:
ודבר וכו'. כפל הדבר פעמים ושלש במ"ש כדרך המקרא:
ראה. בראיית הלב ובהבנתה:
את שלחי. הוא המקום ב"ה:

פסוק יג
צר לי מאוד. כאומר הלא כולם קשות הם למאד ועכ"ז אפלה ביד ה' זו הדבר כי רחמיו מרובים ורחם ירחם:
וביד אדם. כי גם בעבור הרעב יצטרכו לבני אדם והמה לא ירחמו:

פסוק טו
וכהשחית. וכאשר הרבה להשחית ראה ה' בענים וינחם על הרעה:
רב עתה. די עתה במה שמתו והרף ידך מלהשחית עוד כזאת כ"א מעט מעט:
עם גורן. סמוך לגורן ארנן:

פסוק טז
בין הארץ וכו'. ר"ל עמד באויר:

פסוק יז
ואלה הצאן. רצה לומר בני העם:
ידך. מכת ידך זו הדבר:
לא למגפה. לא תשלוט להביא מגפה:

פסוק יח
כי יעלה דוד. אשר יעלה דוד אל הגורן להקים בה מזבח:

פסוק כ
וישב ארנן. החזיר פניו:
את המלאך. המשחית בעם:
וארבעת בניו. אשר היו עמו היו מתחבאים א"ע מפחד המלאך:

פסוק כא
עד ארנן. סמוך אל הגורן:

פסוק כב
בכסף מלא. במחיר כסף שלם כל משקלו:
ותעצר. כדי שתעצר המגפה:

פסוק כג
קח לך. את הגורן:
ויעש. משלי יעשה עולות את הטוב בעיניו ראה וכו':
לעצים. להבעיר האש על המזבח:

פסוק כד
לא אשא. לא אקח אשר לך לתתם לה':
והעלות. ולהעלות עולה מהדבר הניתן לי בחנם:

פסוק כה
במקום. בעבור כל השדה סביב הגורן:

פסוק כו
באש. ר"ל העניה היה במה שירדה האש על המזבח:

פסוק כז
ויאמר וכו'. להשיב חרבו וכן עשה וישב חרבו לבל להשחית כלל מעתה:

פסוק כח
ויזבח. היה רגיל לזבוח שם קרבנותיו:

פסוק כט
בבמה. הבית שעמד בה המשכן והמזבח נקראה במה ע"ש הבמה שעמד בה והיא המזבח:

פסוק ל
ולא יכול וכו'. ולזה זבח קרבנותיו על המזבח שעשה בגרן ארנן:
כי נבעת. וחש כחו מעתה ללכת לגבעון:

פרק כב

פסוק א
זה הוא וכו'. במקום הזה יבנה הבית:
מזבח לעולה. לפי שרוב הקרבנות הקבועים המה עולות לזה נקרא מזבח העולה:

פסוק ב
את הגרים. הם הגבעונים:

פסוק ג
למסמרים וכו'. לעשות מסמרים המצטרכים אל הדלתות:
ולמחברות. ר"ל לחבר קרש אל קרש:
אין משקל. לא היה מאפשר לדעת המשקל לגודל הרבוי:

פסוק ה
נער. בשנים:

ורך. מעונג ביותר:
והבית לבנות. הבית אשר עליו לבנות להי' מהראוי להגדיל הבנין למעלה להיות לשם וכו' לזה אכינם לו צורך הבנין להקל מעליו:

פסוק ח
דם לרוב שפכת. עם שנלחם מלחמות ה' מ"מ מנעו מבנות את הבית כמו שמנע להניף ברזל על המזבח על שעושים מהם כלי רציחה:

פסוק ט
איש מנוחה. יהיה חפצו במנוחה ולא יתגרה במי:
והניחותי לו. אתן לו מנוחה מאויביו ולא יתגרה מי בו:
ושלום וכו'. זכרון שמו הוא לאות על השלום:

פסוק י
לבן. חביב כבן לאביו:
לאב. לחמול עליו כאב על בנו:
עד עולם. לזרעו אחריו:

פסוק יב
ויצוך על ישראל. ר"ל יתן בלבך בינה לדעת לצוות את ישראל את המעשה אשר יעשון ובתת הבינה הרי הוא כאלו הוא מצוך על ישראל:
ולשמור. גם יתן לך בינה לשמור את התורה:

פסוק יג
אז תצליח וכו'. הוא כמו הפוך כאומר אם תשמור וכו' אז תצליח:
חזק ואמץ. בדבר הנהגת המלוכה:

פסוק יד
בעניי. ר"ל עם שאני נחשב לעני מול צורך הראוי לבנין בית ה' הנה הכינותי זהב וכו':
ועליהם. ע"כ האמור למעלה הוא חוזר:

פסוק טו
וכל חכם וכו'. כל מין חכם בכל מיני מלאכה:

פסוק טז
לזהב. הן למלאכת הזהב וכו':
אין מספר. אל החכמים:
קום. הוא ענין לשון זרוז:

פסוק יח
הלא ה'. ר"ל וכה אמר להם הלא ה' וכו':
ונכבשה. כבשנו ולכדנו את הארץ:
לפני ה' וכו'. ר"ל בעזר ה' וע"י עמו:

פסוק יט
ובנו. גם אתם תסייעו לבני בבנין:
הנבנה. כי בעת ההבאה כבר בנויה:

פרק כג

פסוק ד
מאלה לנצח. מאלה העמיד לנצח וכו':
על מלאכת וכו'. בעת עבודת המזבח:

פסוק ה
בכלים. כי הכ"ד אלף האמורים במקרא שלפניו המה שררו בפה:

פסוק ו
מחלקות. לחלקים:
לבני לוי. את בני לוי היה מחלק והם גרשון וכו':

פסוק ז
לגרשני. לגרשון היו בנים לעדן ושמעי:

פסוק ט
בני שמעי. אין זה שמעי בן גרשון כ"א אחד מבני לעדן ושלשת בניו היו ראשי אבות:

פסוק י
ובני שמעי. זהו בן גרשון:

פסוק יא
הראש. הוא היה בית אב הראשון בבני שמעי:
וזיזה. הוא זינא הנזכר:
אחת. מוסב גם על לבית אב ור"ל שהיו לחבורה אחת וראש אחד להם:

פסוק יג
ולברך בשמו. הוא ברכת כהנים בנשיאת כפים:

פסוק יז
רבו למעלה. נתרבו מאד:

פסוק כב
וישאום. נשאום לנשים:
אחיהם. קרוביהם:

פסוק כד
לבית אבותיהם וכו'. לבני בית אבותיהם היו אלו ראשי האבות לכל הפקודים שבהם:
במספר שמות. המנויין במספר זכרון שמותם לגלגלתם:
עשה המלאכה וכו'. המשוררים והשוערים והממונים:

פסוק כה
כי אמר דוד. בא לתת טעם למה מנה דוד מבן עשרים הלא התורה אמרה מבן שלשים ואמר כי אמר דוד הניח ה' וכו' עד לעולם ולא יזוז עוד משם:

פסוק כו
וגם ללוים. וא"כ אין גם ללוים לשאת את המשכן ממקום למקום כמו שנשאו עד הנה ואינם אלא לשיר ודי בבן עשרים כי לעבודה בכתף הוצרך לשלשים למלאות הכח ולא לשיר:
לעבודתו. העשוי לעבודת המשכן:

פסוק כז
כי בדברי וכו'. ר"ל אף שבדברי דוד עצמו נאמר למעלה מבן שלשים זהו כי בדברי דוד האחרונים המה ספורים מבן עשרים אבל בראשונה לא עלתה זאת על דעתו ורצה למנותם כמ"ש בתורה מבן שלשים:

פסוק כח
כי מעמדם. ר"ל הואיל והופקדו להיות מעמדם תחת יד בני אהרן וכו' א"כ די בבן עשרים:
על החצרות. יפרש מהו עבודת בית ה' ואמר שיהיו ממונים על החצרות וכו':
ועל טהרת. לשמור טהרת דברים הקדושים שלא יטמאו:
ומעשה. ושאר מעשה עבודת וכו':

פסוק כט
וללחם המערכת וכו'. להכין לחם הפנים וסולת למנחת הסולת:
ולרקיקי וכו'. והם מיני מנחות האמורים בתורה:

ולכל משורה. להיות ממונים על מדות הלח והיבש הנצרכים בעזרה:

פסוק ל
ולעמוד וכו'. לשורר בעת הקרבת התמידין:

פסוק לא
ולכל העלות. להודות ולהלל בכל זמן העלאת עולות להי' לשבתות וכו' והם עולות המוספין:

במספר. ר"ל העולות הבאים במספר הקבוע כמשפט התורה על ישראל להקריב תמיד לפני ה' ולא יעבור:

פסוק לב
ושמרו וכו'. גם ישמרו את משמרת האהל לבל יקרב איש זר:

הקדש. דברים המקודשים:

ומשמרת בני אהרן. לסייע אותם בדבר הצריך לעבודת בית ה' כהפשטת עור העולה וכדומה:

פרק כד

פסוק א
ולבני אהרן. ואת בני אהרן היה כן מחלוקתם למשמרות:

פסוק ב
לפני אביהם. בחיי אביהם:

ויכהנו. ר"ל והם נשארו כהנים להי':

פסוק ג
לפקודתם בעבודתם. לפי מספרם העובדים בעבודה המוטל עליהם:

פסוק ד
לראשי הגברים. למספר ראשי הגברים הראויים לעבודה:

ראשים לבית אבות. עשה ששה עשר ראשי בתי אבות והם המשמרות:

פסוק ה
בגורלות. מי ישמש ראשון ומי שני וכו':

כי היו שרי קדש וכו'. כי כולם היו שרי קדש וכו' ולזה לא נתן מעלה לאחד על השני להקדימן מבלי גורל:

פסוק ו
ויכתבם. שמות בתי האבות כתבם על פתקים להניחם בקלפי לעשות הגורל:
בית אב אחד אחז וכו'. ארז"ל מתחלה היו שמונה בתי אבות לאלעזר ושמונה לאיתמר ועל שמצא דוד רבים לבני אלעזר חלק כל בית אב לשתים וז"ש בית אב אחד אחוז לאלעזר ר"ל כל בית אב אחז עוד אחת להיות בה שתים:
ואחז אחז לאיתמר. ר"ל מה שהיה אחוז לאיתמר מאז נשאר אחוז ולא הוסיף כלום:

פסוק יט
אלה פקודתם. אלה מספר המשמרות לבוא לבית ה' לעבודתם כמשפט האמור ביד אהרן כאשר צוהו ה':

פסוק כ
ולבני לוי הנותרים. היה כן מחלקותם ואמר הנותרים כי כבר חשב הכהנים מבני לוי ובני גרשון בן לוי ואף שגם המה נזכרים עמהם למעלה מ"מ חשבם שוב על כי נשתנה בהם שמות בתי האבות ועל בני מררי נתוסף עוד:
לבני עמרם שבואל וכו'. ר"ל בית האב מבני עמרם שהיתה נקראת מתחלה ע"ש שובאל עתה הוחזרה להיות נקראה ע"ש יחדיהו שהיה מבני שובאל וכן כולם הנאמרים בענין:

פסוק כא
לרחביהו. לבית אב של רחביהו נעשה מבניו ישיה לראש ונקראה בית האב על שמו:

פסוק כב
ליצהרי. בית האב מבני יצהר שהיתה נקראת ע"ש שלימות נקראת עתה ע"ש יחת:

פסוק כג
ובני יריהו. ר"ל בית האב שהיתה נקראת ע"ש יריהו נעשה עתה לבית אב אחת עם אמריהו שהיתה שנית לה ונקראו שתיהן ע"ש אמריהו:
יחזיאל. בית האב ההיא לא נשתנה שמה וכן יקמעם:

פסוק כה
אחי מיכה ישיה. ר"ל בית האב שהיתה נקראה ע"ש ישיה שהיה אחי מיכה הוחזרה להיות נקרא ע"ש זכריהו שהיה מבני ישיה:

פסוק כו
בני מררי. ר"ל מה שהיו בתי אבות לבני מררי רק מבני מחלי ומושי נתוסף עתה בתי אבות בני יעזיהו בן מררי שלא הוזכר למעלה:

פסוק כז
בני מררי. אלה בתי האבות מבני מררי ליעזיהו בנו היו שהם וכו':

פסוק כח
ולא היה לו בנים. ולא היה א"כ לבית אב:

פסוק כט
לקיש. בית האב של קיש נקראה עתה ע"ש ירחמאל שהיה מבני קיש:

פסוק ל
ובני מושי מחלי וכו'. בתי האבות ההם לא נשתנו שמם:
לבית אבותיהם. של בני משפחותם (והיו א"כ נחלקים עתה לכ"ד מחלקות כמו הכהנים תשעה מבני גרשון ושמנה מבני קהת ושבעה מבני מררי):

פסוק לא
גורלות. מי ישמש ראשון ועבודתם היה לשורר בפה:
לעומת אחיהם. ר"ל כמו אחיהם ובני אהרן ודומה להם בדבר הגורל:
אבות הראש וכו'. הראש מכל בני בתי האבות היה נקרא בשמו אבות ולזה אמר עם שאבות הזה היה הראש לכולם עכ"ז היה מונח בגורל לעומת אחיו הקטן מכולם ולא הועיל לו מעלתו להקדים ראשון את בית האב שלו:

פרק כה

פסוק א
ויבדל. הבדילם משאר הלוים אל עבודה הנמסר להם בהלל בכלי שיר:
הנבאים. אשר היו מתנבאים ברה"ק:
בכנורות. הבדילם לנגן בכנורות וכו':
אנשי מלאכה לעבודתם. בקיאי' וחכמים בעבודת הנגון:

פסוק ב
לבני אסף זכור. לבני אסף היה המספר זכור ויוסף וכו':
על יד אסף. ר"ל הם השכילו בחכמת הנגון על יד אסף אביהם כי הוא למדם:
הנבא. על אסף יאמר שהי' מתנבא ברה"ק ע"י המלך כי הוא הכינו להיישירו אל הנבואה:

פסוק ג
לידותון. זו היא המספר לידותון:

ששה. אינם אלא חמשה וארז"ל ששת ידותון היתה מעובר' וצפה דוד ברוח הקודש שתלד בן ויהיה ראש משמרה והוא שמעי האמור למטה העשירי שמעי:
על ידי וכו'. ר"ל ע"י אביהם השכילו לנגן בכנור כי הוא למדום:
הנבא. על ידותון יאמר שהיה מתנבא ברוח הקדש בהודות והלל לה':

פסוק ד

ולהימן. זהו המספר להימן:
ורוממתי עזר. הוא שם אחד ועם שהמה שתי תיבות:

פסוק ה

חזה המלך וכו'. הוא היה מתנבא למלך בדבר אלהים שירים קרן ממשלתו:

פסוק ו

על ידי אביהם בשיר. ע"י אביהם השכילו לדבר בשיר בבית ה' במצלתים וכו':
לעבודת. וכו' בעת עבודת הקרבנות:
על ידי המלך. ר"ל בהלולים שתיקן המלך ואסף וכו' כי גם המה, תקנו מזמורים כמ"ש בספר תהלים:

פסוק ז

ויהי מספרם. של ראשי המשמרות הנזכרים עם חבריהם המלומדים לדבר בשיר:
כל המבין. בדבר השיר:
מאתים וכו'. ולא חשב כ"א המבינים ביותר בדבר הנגון אבל מספר כולם היו ארבעת אלפים כמ"ש למעלה:

פסוק ח

גורלות. מי ישמש ראשון ועבודתם היה לנגן בכלים:
משמרת לעומת. כמו משמרת לעומת משמר' וקצר בדבר המובן:
מבין. היותר נבון בדבר השיר עם מי שצריך להתלמד עוד ולא הועיל לו רוח בינתו להקדימו ראשון:

פסוק ט

לאסף ליוסף. מבני אסף עלה הגורל הראשון ליוסף:
גדליהו השני. הוא היה בן ידותון וכן כולם לא היו בסדר התולדות כ"א כאשר עלה הגורל:
הוא ואחיו ובניו. מוסב גם על יוסף הראשון כי בכ"א היו י"ב ולכ"ד משמרות עולה רפ"ח במספר האמור למעלה והם היו המבינ' ביותר בדבר השיר:

פרק כו

פסוק א
למחלקות. ר"ל אלה הנחלקים לשוערים לבני קרח היה לשוער משלמיהו וכו':

פסוק ד
ולעבד אדם. גם הוא היה שוער כמ"ש למעלה:

פסוק ה
כי ברכו אלהים. ברבוי בנים וארז"ל על שעמד הארון אצלו כמ"ש למעל':

פסוק ו
הממשלים. המושלים על בית אביהם:

פסוק ז
אחיו בני חיל. כן שמות בניו האחד אחיו והשני בני חיל:

פסוק ח
איש חיל. כ"א היה איש חיל:
לעבדה. לפתוח ולנעול את השערים:
ששים ושנים. ולמעלה נאמר ששים ושמונה ואולי מתו ששה לעת זקנת דוד:

פסוק י
ולחסה. גם הוא היה שוער כמ"ש למעלה:
כי לא היה בכור. יפרש למה אמר בחבריו הבכור ובו אמר הראש ואמר כי באמת לא היה בכור וכו':

פסוק יב
לאלה וכו'. ר"ל כל אלה הנזכרים למעלה היו מחלקין כל השוערים שהיו במספר ארבעת אלפים כמ"ש למעלה והנזכרים כאן היו הראשים עליהם:
לראשי הגברים משמרות. ר"ל המשמרות חלקו לפי מספר ראשי הגברים שיהיו כולם שוים (ולא בצמצום כי א"א להתחלק ד' אלפים שוערים על כ"ד חלקים שוים שכן היה מספר המשמרות):
לעומת אחיהם. רצה לומר כמו אחיהם המשוררים ודומה להם:
לשרת בבית ה'. בדבר פתיחת ונעילת השערים:

פסוק יג
כקטן כגדול לבית אבותם. הקטן אשר במשפחתם היה שוה אל הגדול בדבר הגורל:

לשער ושער. ר"ל והגורל היה מי יהיה שוער בשער זה ומי בשער זה לא לדעת איזה מהם קודם כאשר היה הגורל במשמרות הכהנים והמשוררים:

פסוק יד

מזרחה לשלמיהו. שער המזרחי נפל בגורל לשלמיהו הוא ואנשיו:

יועץ בשכל. שהיה בעל עצה בהשכל רב ולזה הוא ואנשיו הפילו הגורלות ויצא גורלו בשער הצפוני:

פסוק טו

בית האספים. נקרא כן על ענין ידוע אצלם והיתה מול שער הדרומי:

פסוק טז

לשפים. אולי נזכר למעלה בשמו האחר:

שער שלכת. כן שם השער שעמד במסילה ושביל העולה על מעלה ההר:

משמר לעומת משמר. רצה לומר זמן מה ישמור שופים למערב וחוסה בשער שלכת ולעומת זמן זה יתחלף המשמר וכן יחזור חלילה:

פסוק יז

למזרח. עתה מונה והולך שמות המקומות אשר ישמרו שם ומספר כתות השומרים ואשר בפאת המזרח יהיו ו' כתות לוים משמרים:

ליום ארבעה. ר"ל בכל עת ישמרו ד' כתות:

שנים שנים. יתכן שהיו האסופים שתים מקומות ולזה מזכיר בל' רבים ובכ"א ישמרו ב' כתות במקומות חלוקות זו מזו:

פסוק יח

לפרבר למערב. כלפי המערב אל הפרבר והוא שם חדר מה:

ארבעה. יהיו ארבעה כתות במסילה ההולכת אל הפרבר ושנים בפרבר עצמה והרי הן במספר כ"ד וכן ארז"ל:

פסוק יט

אלה מחלקות. חלוקת מקומות שומרי השערים:

פסוק כ

והלוים. ר"ל וגם זאת פקודת הלוים:

בית האלהים. הגנוז לתקון הבית:

הקדשים. שלוקחין בהם קרבנות הצבור:

פסוק כא
בני הגרשני. מבני גרשון:
ללעדן ראשי האבות וכו'. כאומר הנה לעדן נטל גדולה הרבה ללעדן היו ראשי האבות במספר המרובה מכולן ללעדן נולד יחיאל שהיה שר וגדול ובניו היו ממונים על האוצרות כמ"ש במקרא שלאחריו:

פסוק כב
בני יחיאלי וכו'. ר"ל המה וגם זתם ויואל אחיו בני לעדן היו על אוצרות בית ה' והם כלי זהב וכסף שבבית ה':

פסוק כג
לעמרמי וכו'. ר"ל וכן מבני עמרם וכו' היו ממונים בבית ה' כאשר יזכור למטה ולא זכר מבני עזיאל ואולי כללם בבני חברון:

פסוק כד
נגיד על האצרות. היה ממונה על האוצרות ושאר הממונים היו תחת ידו:

פסוק כה
ואחיו. של שבואל מזרע של אליעזר:
רחביה בנו. הוא היה בן אליעזר וכן כולם היו אחד בן אחד:

פסוק כו
על כל וכו'. ר"ל כל המקדיש דבר גדול היה מוסרו לידו והוא הביאו אל בית האוצר וכמ"ש במקראות שלאחריו:
וראשי האבות לשרי וכו'. ראשי האבות אשר הועמדו להיות שרי האלפים והמאות:

פסוק כז
מן המלחמות וכו'. אשר הקדישו ממה שלקחו במלחמה וממה ששללו מן המקומות אשר כבשו:
לחזק וכו'. להיות גנוז באוצר על תקון הבית:

פסוק כח
ההקדיש. אשר הקדיש כי הה"א היא במקום אשר:
על יד. היה מוסרו לידו להביאו אל בית האוצר:

פסוק כט
למלאכה החיצונה. על המלאכה הנעשה חוצה לעיר לצורך הבית להכין עצים ואבנים וכדומה המוטל על ישראל היו המה לשוטרים ולשופטים על הדבר ההוא:

פסוק ל
על פקודת. המה היו על הגזברות של ישראל היושבים בעבר הירדן בחלק המערבי ממנו הפונה מול ארץ ישראל:
לכל מלאכת ה' וכו'. על כל המלאכה המוטל עליהם לבית ה' ולבית המלך:

פסוק לא
לתלדותיו לאבות. למשפחתו לכל בתי האבות היה הראש:
נדרו. בני חברון נדרשו לדעת אם יש בהם אנשי חיל:
ביעזיר גלעד. ביעזר שעמדה בארץ הגלעד:

פסוק לב
ואחיו. חבריו של יריה שהיו בני חיל אלפים וכו':
על הראובני וכו'. ר"ל היושבים בחלק המזרחי כי בחלק המערבי היו חשביה ואחיו לממונים:
לכל דבר. על כל דבר המוטל עליהם מעבודת בית אלהים ומעבודת המלך:

פרק כז

פסוק א
למספרם. לכל מספר אנשיהם היו ממונים עליהם ראשי האבות וכו' ומתחלת ימי מלכותו היו הממונים בהם ועל שחשב כאן מנוי המשמרות סמך להם להזכיר את כל הממונים:
ושוטריהם. ומהם היו שוטריהם של השרים הנזכרים הממונים מפיהם המשרתים את המלך בכל דבר המוטל על המחלקות לזרזם ולכופם לעשות בזמנו:
הבאה והיוצאת. כל מחלוקת היתה באה בתחלת החודש ויוצאת בסופה ונכנסת אחרת תחתיה בחוזר חלילה לכל חדשי השנה וכן בכל שנה ושנה ועל כל אחת היה מוטל בחדשה לעשות כל צרכי המלך:
המחלוקת האחת. מספר אנשי מחלוקת האחת היו כ"ד אלף:

פסוק ב
על מחלוקת. הממונה על המחלוקת הראשונה המשמשת בחדש הראשון היה ישבעם:
ועל מחלוקתו. מספר האנשים שעל מחלוקתו היו כ"ד אלף:

פסוק ג
בני פרץ. ישבעם היה מבני פרץ קרוב לדוד ולזה היה הראש לכל שרי הצבאות והם הממונים על המחלוקת:

פסוק ד
ומחלוקתו. המסייע לו בדבר מחלוקתו היה ומקלות הנגיד:

פסוק ה
שר הצבא. ועם כי כולם קרואים שרי צבאות מ"מ פרט בבניה לכבודו ואף קראו ראש:

פסוק ו
גבור השלשים. היה הגבור שבשרים וממונה עליהם:
ומחלוקתו. המסייע לו:

פסוק ז
אחריו. כי עשהאל הומת מיד בתחלת מלכותו והועמד בנו אחריו:

פסוק יא
לזרחי. מבני זרח בן יהודה:

פסוק טו
לעתניאל. מבני עתניאל בן קנז השופט הראשון:

פסוק טז
ועל שבטי ישראל. לכל שבט העמיד שר מבני שבטו:

פסוק יח
מאחי דוד. הוא הנשאר מאחיו כי כולם הרג מלך מואב:

פסוק כא
גלעדה. היושבים בארץ הגלעד בעבר הירדן:

פסוק כג
ולא נשא וכו'. ר"ל כל המנויין שמנה לא מנה בהם כחות מבן עשרים:
כי אמר ה' להרבות את ישראל ככוכבי השמים. שאין למנותם כמ"ש הבט וכו' וספור הכוכבים אם תוכל לספור וכו' כה יהיה זרעך (בראשית טז) ולכן לא מנה הפחותים מבן עשרים לבל יודע מספר כל בני ישראל:

פסוק כד
החל למנות. את היתרים מבן עשרים:

לא כלה. לספור את כולם כי לא מנה אז שבט לוי ובנימין כמ״ש למעלה ועם כל זה היה בזאת קצף על ישראל ובא בהם הדבר כמ״ש למעלה:
ולא עלה המספר. ר״ל לכן חדל מלמנות את הפחותים מעשרים ולא עלה המספר שלהם כמספר האמור בדברי הימים וכו׳ כי המספר האמור שם הלא המה מן היתרים מבן כ׳:

פסוק כה

ועל אוצרות המלך. הממונה על אוצרות המלך היה עזמות:
בשדה בערים וכו׳. אוצרות התבואה וכלי מלחמה וכדומה:

פסוק כו

לעבדת האדמה. לחרוש ולזרוע ולקצור:

פסוק כז

ועל הכרמים. על העבודה אשר יעשה בהם עד אחר הבציר:
ועל שבכרמים. על העבודה אשר יעבוד בהענבים עד להביא היין אל האוצרות והוא דריכת הענבים בגת וכדומה:

פסוק כח

והשקמים אשר בשפלה. מין אילני תאנים הגדלים בעמק וכן כשקמים אשר בשפלה לרוב (דה״ב ט׳):

פסוק כט

בשרון. בארץ מישור ומקום שמן:
השרוני. הרגיל לרעות בשרון וכן כל הממונים העמיד על כל דבר אדם הרגיל בה:

פסוק לא

שרי הרכוש. מלת רכוש כולל כסף וזהב ומקנה וכל המטלטלין ושדות:
אשר למלך. אשר הופקדו למלך דוד:

פסוק לב

איש מבין. בעל בינה:
עם בני המלך. היו בתמידות עם בני המלך ללמדם חכמה:

פסוק לג

יועץ למלך. הוא היה המיוחד לעצת המלך אבל יהונתן דודו לא היה מיוחד למלך:
רע המלך. הוא היה יושב בתמידות עם המלך להשתעשע עמו:

פסוק לד

ואחרי אחיתופל. אחר מותו לקח במקומו את יהוידע ואת אביתר:

ושר וכו'. המיוחד על כל הצבא אשר למלך היה יואב:

פרק כח

פסוק א

המשרתים. חוזר הוא על המחלקות:

ולכל גבור חיל. כפל הדבר לומר שאיש לא נעדר מכל הגבורים:

פסוק ב

על רגליו. כאומר עם כי תשש כחו בעבור הזקנה עכ"ז התחזק לעמוד על רגליו לכבוד שרי ישראל הנאספים אליו:

עם לבבי לבנות. עם לבבי היה לבנות בית וכו' וגם הכינותי כל המצטרך לה:

פסוק ג

ודמים שפכת. ולכן מנעו לבנות וכאשר מנע מלהניף ברזל על המזבח על שעושים ממנו כלי רציחה:

פסוק ד

ויבחר וכו'. כאומר אולם לא לעון יחשב הדם ההוא ולא נמאסתי בעבור זה מן מלוכה אלא נבחרתי עד עולם כל ימי חיי:

בחר לנגיד. להיות מלך מזרעו:

בית אבי. בחר את בית אבי:

פסוק ה

ויבחר בשלמה. בא לרמז שלא נשא בחטא את בת שבע כ"א היתה בחטא לא היה נבחר בנה למלוכה הואיל ובניו מרובים ויש א"כ מי למלוך זולתו:

פסוק ו

לי לבן. להיות אהוב לי כבן:

לאב. לחמול עליו כאב על בנו:

פסוק ז

כיום הזה. אשר עתה הוא מתחזק לעשות מצות ה':

פסוק ח

לעיני כל ישראל. ר"ל בפני כולכם אני מזהיר אתכם לאמר שמרו ודרשו וכו':

ובאזני אלהינו. כאומר וה' יהיה לעד:

למען תירשו. למען יתקיים לכם ירושת הארץ ולהנחיל אותה לבניכם ובניכם לבניהם וכן עד עולם:

פסוק ט

דע את אלהי אביך. כאומר חקור בשכלך לדעת אותו ואם תקצר השכל עכ"ז לא תעזבנו כי אלהי אביך הוא וסמוך על הקבלה כי בודאי האב מעמיד את בנו על האמת:
ובנפש חפצה. ר"ל מאהבה ומרצון ולא מיראת העונש:
דורש ה'. דרושים הם לפניו לדעת כל מה בהם:
וכל יצר מחשבות. כל פעולת המחשבות הוא מבין:
אם תדרשנו. להשכיל גדולת רוממותו:
ימצא לך. ר"ל יפתח לבבך לדעת ולהבין:
יזניחך לעד. יעזבך לעולם אם לא תשוב לו:

פסוק י

ראה עתה. הגדולה הנתונה לך מה':
למקדש. להיות לו למקדש:

פסוק יא

ויתן דויד וכו'. ר"ל למדו ומסר בידו:
האולם. אשר לפני ההיכל:
ואת בתיו. בית החליפות שמזה ומזה:
ובית הכפורת. הוא בית קדש הקדשים:

פסוק יב

כל אשר היה ברוח עמו. ר"ל אשר נגלה לו ברוח הקדש תבנית הנעשית לחצרות וכו':
לאוצרות בית האלהים. אשר בהם יניחו הנדבות על תיקון בדק הבית:
ולאוצרות הקדשים. אשר בהם יניחו הממון שעל קרבנות הצבור:

פסוק יג

ולמחלקות. גם מסר בידו סדר מחלקות הכהנים והלוים והממונים על כל מלאכת עבודת הבית ואת תבנית כל כלי עבודה:

פסוק יד

לזהב. לכלי הזהב מסר בידו במשקל הראוי לזהב לכל כלי וכלי:
לכל כלי הכסף במשקל. ר"ל למשקל הראוי לכסף כי לא ישוה משקל הכסף למשקל הזהב:

פסוק טו
ומשקל. גם מסר לו משקל לעשרה המנורות שעשה שלמה מזהב הם ונרותיהם העשויין כעין, בזיכין לשום בהם השמן והפתילות:
במשקל מנורה. כמה יהיה במשקל של כ"א משקל נרותיה:
ולמנורות הכסף. עשויים להעמידם בלשכת הכהנים להאיר להם בעת יאכלו הקדשים בלילות:
כעבודת. כפי המשקל הראוי לפי מלאכת תבניתה:

פסוק טז
ואת הזהב וכו'. משקל הזהב להשלחנות העשויות למערכת לחם הפנים:
וכסף. משקל הכסף לשלחנות הכסף העומדים בעזרה להפשיט עליהם את הקרבנות ועם שלא הוזכרו בבנין שלמה נזכרים הם בבנין יחזקאל וכן היו בבית שלמה:

פסוק יז
והמזלגות וכו'. גם מסר לו תבנית כל הכלים האלה:
זהב טהור. שהיה מזהב טהור:
במשקל. כמה יהיה משקל כ"א:

פסוק יח
ולמזבח. את המזבח שהיה מזהב מזוקק מסר לו כמה יהיה משקלו:
ולתבנית המרכבה. וחוזר ומפרש שהם הכרובים שעמדו בארץ להיות פורשים כנפיהם לסכך על הארון והיו דומים למעשה חיות המרכבה אשר פני אדם להנה כי גם אל הכרובים היה פני תינוק:

פסוק יט
הכל בכתב. ר"ל כן אמר דויד לשלמה הנה לך הכל מסודר בכתב אשר מיד ה' עלי השכיל ר"ל אשר באה עלי מידו להשכילני כל מלאכות התבנית של הבית וכל כליו:

פסוק כ
אל תירא. לחשוב שלא תוכל לגמור את הכל:
עד לכלות. עד אשר תשלים את הכל:

פסוק כא
לכל עבודת. המופקדים לכל עבודת בית האלהים:
ועמך. הם יהיו עמך לעזור בכל מלאכה:

לכל נדיב. את כל מהם אשר נדבו לבו בחכמה להשכיל לעשות את כל העבודה המצטרך אל הבנין:
לכל דבריך. המה נכונים לעשות את כל דבריך:

פרק כט

פסוק א
אחד. כאומר ואיך יוכל אחר לאסוף הון רב כ"כ לבנות בית לה':
בחר בו אלהים. ואף בו בחר למלוך על ישראל ויטרד מאד בדבר המלוכה:
נער ורך. והוא נער בשנים ומעונג ביותר ולא נסה לטרוח הרבה:
כי לא לאדם. לא בעבור צורך אדם נעשה הבית כ"א לה' וא"כ מהצורך לפארו מאד:

פסוק ב
וככל כחי. כאומר והנה אני עשיתי מה שעלי ובכל כחי הכינותי וכו':
הזהב לזהב. הזהב הכינותי על כלי הזהב וכן כולם:
ומלואים. כן יקראו אבני יקר ע"ש שממלאים את הגומא העשוי במשבצות להושיב בו האבן:

פסוק ג
ברצותי. בעבור שאני מרוצה וחפץ בבית ה' הנה יש לי עוד סגולה מיוחדת מזהב וכסף נתתי גם אותה לבית ה':
למעלה מכל וכו'. ר"ל נוסף על כל אשר הכינותי מאז לבהמ"ק:

פסוק ד
שלשת אלפים. ר"ל וזהו חשבון הסגולה שלשת אלפים וכו':
לטוח וכו'. חוזר הוא על הזהב כי לא טחום בכסף, ורז"ל אמרו שהכסף האמור כאן ר"ל זהב טוב המכסיף כל הזהבים

פסוק ה
לזהב לזהב. את הזהב לכלי הזהב וכו':
ולכל מלאכה וכו'. ואת כל דבר הנצרך למלאכה הלא המה מסורים ביד החרשים:
ומי מתנדב. אמר אל העומדים לפניו מי בכם מתנדב מה לחנך את ידו היום בתת נדבה לה' וכאומר מעתה התחילו להתנדב על בנין הבית:

פסוק ו
שרי האבות. הם ראשי האבות האמור למעלה:

ולשרי. ואת השרים הממונים על מלאכת המלך הם שרי הרכוש האמור למעלה:

פסוק ז
ואדרכונים. שם מטבע ידוע אצלם:
רבו. הוא עשרת אלפים ולא באו עדיין למשקל ככר:

פסוק ח
והנמצא. ואשר נמצא אתו אבנים נתנו אותם לאוצר הבנין:
על יד יחיאל. על ידו מסרו האבנים והוא הביאם אל האוצר:

פסוק ט
על התנדבם. שמחו על הנדבה כי היתה בלב שלם כי המתנדב ולבו בל עמו הוא נעצב על חסרון הממון:

פסוק י
אלהי ישראל אבינו. מלת אבינו חוזר על ישראל ולפי שיעקב היה תחלה לנודרים ובא לדבר דבריו בעבור הנדבה לזה הזכיר שם ה' על ישראל:
מעולם וכו'. מהעה"ז עד העוה"ב:

פסוק יא
לך וכו'. ר"ל שגדולה שאני בה והגבורה והתפארת אשר בי והנצחון שעשיתי וההוד שבי הכל המה מידך:
כי כל וכו'. מוסב על לך לומר כי כל לך אשר בשמים ובארץ:
לך וכו'. אתה הוא הממליך מלכים ואתה הוא המתנשא את כל אשר הועמד להיות לראש:

פסוק יב
מלפניך. ממך הם נתונים:
לכל. את כל אשר תחפוץ:

פסוק יג
מודים וכו'. על כל העושר הרב אשר נתת לנו:

פסוק יד
מי אני וכו'. ר"ל וכי עוצם ידינו גדול כ"כ לעצור כח להתחזק לאסוף הון להתנדב נדבה גדולה כזאת:
כי ממך. כל העושר הזה בא ממך והבא מידך חזרנו ונתננו לך:

פסוק טו
כי גרים. למול שנותיך ימי שנותינו מעטים המה כימי הגר בארץ נכריה וא"כ הוא מן הנמנע לאסוף הון רב כזה בזמן מועט בעוצם יד לולי ה' שהיה לנו:
ותושבים. ר"ל כל מה שאנחנו תושבים בעולם אין אנו תושבים אלא ככל אבותינו שהלכו להם ומתו וא"כ לגרים נחשב:
כצל. הפונה בכל עת בנטית השמש כן ימינו על הארץ בכל עת פונה ועובר מהימים הקצובים:
ואין מקוה. ואין תקוה להאדם להאריך ימיו יותר מן הקצוב:

פסוק טז
כל ההמון. מרבית העושר הזה:
מידך הוא. מידך באה לנו והכל שלך:

פסוק יז
וידעתי. אתה אלהי הן ידעתי שאתה בוחן לבב האדם לדעת מחשבתו ורוצה אתה ביושר לבב לכן התנדבתי הנדבה ההיא ביושר לבב:
ראיתי בשמחה. ראיתי אני אשר בשמחה נדרו להתנדב לך א"כ גם המה התנדבו ביושר לבב כמוני:

פסוק יח
שמרה זאת. זכות הנדבה ההיא שמור לעולם:
ליצר מחשבות. את פעולת מחשבות לבב עמך שהיתה במחשבה טובה ורצויה:
והכן. אמץ לבבם להפנות אליך:

פסוק יט
ולעשות הכל. את כל דברי התורה וכפל דברו לחזוק:
אשר הכינותי. את כל דבר הצריך על הבנין:

פסוק כא
זבחים. זבחי שלמים זבחו לרוב:
לכל ישראל. ר"ל כולם הביאו שלמים:

פסוק כב
לפני ה'. כדין בשר זבחי שלמים:
וימליכו שנית. כי בפעם הראשון כשנמלך מפני מחלוקת אדוניה כמ"ש במלכים א' לא היו אז כ"א אנשי ירושלים לכן שבו להמליכו בהקהל כל שרי ישראל:

וימשחו לה'. ע"פ מצות ה' משחוהו למלך:
ולצדוק. ואת צדוק מנו לכ"ג:

פסוק כג
על כסא ה'. ר"ל לעשות משפט ה':
כל ישראל. ולא היה מערער עליו:

פסוק כד
נתנו יד. תקעו כפם להיות תחת ממשלתו:

פסוק כה
לעיני כל ישראל. כולם ראו גדולתו:
הוד מלכות. ר"ל שהיה נראה בעיני כל אשר הוא הגון וראוי למלוכה מפאת עצמו:
על כל מלך. על שום מלך שהיה לפניו על ישראל:

פסוק כז
שבע שנים. ולא חש לחשוב עוד ששת החדשים שמלך בחברון או לפי שהיה נרדף ששה החדשים לפני אבשלום בנו ולא היה נחשב למלוכה לכן לא חשב למולם אלה ששת החדשים:

פסוק כח
עושר וכבוד. מוסב על מלת שבע לומר שהיה שבע עושר וכבוד:

פסוק כט
הראשונים. כשהיה עוד נרדף מפני שאול:
על דברי שמואל. ר"ל בספר שמואל:
ועל דברי נתן וכו'. גם הם כתבו ספרים ואינם אתנו:

פסוק ל
עם כל מלכותו. ר"ל שמה יסופר דברי דוד עם כל הארצות שמלך עליהם:
והעתים וכו'. עתים לטובה עתים לרעה: